

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Jan Cimburek

Nabývání od neoprávněného dědice v historických souvislostech

Diplomová práce

Olomouc 2019

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Nabývání od neoprávněného dědice v historických souvislostech“ vypracoval samostatně a citoval jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 19. června 2019

.....
Jan Cimburek

Na tomto místě bych rád poděkoval JUDr. et Mgr. Ondřeji Horákovi, Ph.D, za cenné podněty, konzultace a rady, které mi poskytl, a díky nimž bylo pro mě psaní této práce mnohem příjemnější.

Obsah

Přehled použitých zkratk	6
Úvod	7
1 Obecně o vlastnickém právu	9
1.1 Vlastnictví, vlastnické právo	9
1.2 Obsah vlastnického práva	10
1.3 Předmět vlastnického práva	11
1.4 Nabývání vlastnického práva	12
1.5 Nabývání vlastnického práva od neoprávněného	12
2 Historický vývoj nabývání od neoprávněného dědice	13
2.1 Římské právo	13
2.2 Cesta k ABGB z roku 1811	17
2.2.1 Codex Theresianus z roku 1766	18
2.2.2 Hortenova a Martiniho osnova	20
2.3 ABGB z roku 1811	21
2.3.1 Případy převodu vlastnického práva	22
2.3.2 Nabytí od zdánlivého dědice	23
2.4 Meziválečné návrhy občanských zákoníků	23
2.4.1 Osnova československého zákona z roku 1931	24
2.4.2 Vládní návrh z roku 1937	25
2.5 Občanský zákoník z roku 1950	25
2.6 Občanský zákoník z roku 1964	27
2.6.1 Ochrana nabyvatele prostřednictvím § 228	28
2.6.2 Ochrana nabyvatele prostřednictvím § 486	29
2.7 Občanský zákoník z roku 2012	30
2.7.1 Návrh OZ z roku 2005	31
2.7.2 Návrh OZ z roku 2007	32
2.7.3 Návrhy OZ z roku 2009 a 2011	32
2.7.4 Účinné znění OZ	33
3 Vybrané problematické aspekty nabývání od neoprávněného dědice	35
3.1 Otázka dobré víry	35
3.1.1 K čemu se dobrá víra váže?	36
3.1.2 Důkazní břemeno prokázání dobré víry	38
3.2 Předmět nabytí vlastnického práva	40
3.3 Úplatnost nabývacího titulu	41
3.4 Důsledky nabytí od neoprávněného dědice	43
4 Zhodnocení nabývání od neoprávněného dědice v OZ	46
Závěr	49

Shrnutí (Abstract)	51
Klíčová slova (Key words)	52
Zdroje	53
Právní předpisy.....	53
Monografie a komentáře.....	53
Články v časopisech a sbornících	55
Judikatura	57
Internetové zdroje	57

Přehled použitých zkratk

ABGB	Obecný zákoník občanský (Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch) z roku 1811
LZPS	Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součásti ústavního pořádku České republiky, jak vyplývá ze změny provedené ústavním zákonem č. 162/1998 Sb.
CT/1766	Codex Theresianus z roku 1766
OZ/50	Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník
OZ/64	Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
OZ	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
ObchZ	Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník
ZŘS	Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních
ČR	Česká republika
ČSR	Československá republika
sp. zn.	spisová značka
a násl.	a následující
VeřS	veřejný seznam

Úvod

Tato práce bude věnována problematice institutu nabývání od neoprávněného dědice, který obdobně jako ostatní instituty věcných práv prošel složitým vývojem. Dnem 1. ledna 2014 nabyl účinnosti nový občanský zákoník (dále jen „OZ“), který je svou podstatou velmi diskutovaným právním předpisem, jelikož po „útlumu občanského práva“ do českého právního řádu vrací mnoho osvědčených soukromoprávních institutů s jejichž použitím se praxe v blízké minulosti často neseťkávala. V souvislosti s tím se do našeho právního řádu vrátil institut nabývání

od neoprávněného, v rámci něhož se setkáváme právě s nabýváním od neoprávněného dědice.

Domníváme se, že při studiu práva bychom se neměli zabývat pouze účinnou právní úpravou, ale měli bychom se zaměřit i na právní úpravy a historické souvislosti, které jsou s nimi spojeny. Jen takto můžeme dospět k lepšímu pochopení práva. Problematika nabývání od neoprávněného je poměrně obsáhlá. Z tohoto důvodu bychom ve své práci rádi věnovali hlavní pozornost nabýváním od neoprávněného dědice, poněvadž právě zde historicky spatřujeme řadu interpretačních problémů. Práce si klade za cíl přiblížit peripetie vývoje tohoto institutu a zaměřit se na problematické otázky. K dosažení cíle práce jsme si položili dvě základní výzkumné otázky: Jak a jakým směrem se vyvíjela úprava institutu nabývání od neoprávněného dědice od dob římského práva po současnost? Jaké interpretační problémy přináší bezúplatný převod práva na třetí osobu od neoprávněného dědice?

Diplomová práce je koncepčně rozdělena do čtyř základních kapitol. První z nich se věnuje krátkému pojednání o vlastnickém právu, které je úvodem do problematiky a slouží k shrnutí základních znalostí týkajících se předmětu, obsahu a nabývání vlastnického práva, jež využijeme

při zkoumání institutu nabývání od neoprávněného dědice. Druhá kapitola obsahuje přehled historického vývoje nabývání od neoprávněného s cílem přiblížit jednotlivé právní úpravy. Výklad této kapitoly je započat v římském právu, které je neodmyslitelně spjato se zásadou „*nemo plus iuris ad alium transferre potest, quam ipse habet*“ (dále jen „*nemo plus iuris*“). Přes krátké shrnutí středověkého práva se následně dostaneme ke kodifikačním pracím na jednotném rakouském soukromoprávním předpisu. Výsledkem těchto prací bylo přijetí Obecného zákoníku občanského (Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch) z roku 1811 (dále jen „ABGB“), kterému je věnována stěžejní pozornost, jelikož se v něm na našem území vůbec poprvé setkáváme s institutem nabývání od „zdánlivého“ dědice. Dále se práce věnuje nabýváním od neoprávněného obsaženým v meziválečných kodifikačních pracích na československém občanském zákoníku, které byly omezeny počátkem

II. světové války. Poté se věnujeme občanskému zákoníku z roku 1950 (dále jen „OZ/50“) a občanskému zákoníku z roku 1964 (dále jen „OZ/64“), kterému je společně s OZ věnována poměrně široká pozornost, a to z toho důvodu, že OZ přejímá z velké míry dosavadní právní úpravu. Cílem třetí kapitoly je zhodnotit sporné otázky, s kterými jsme se při výkladu v předchozí kapitole setkali. Stežejní důraz je kladen především na úplatnost nabývacího titulu, která je hlavním problémem, s kterým se potýkáme již od dob ABGB. Dále je kladen důraz na důsledky ve formě bezdůvodného obohacení, které nastávají, pokud dojde k nabytí od neoprávněného dědice. Vedle tohoto bychom se rádi zabývali otázkou, zda se tento institut vztahuje jen na movité věci nebo je použitelný i pro převod věcí nemovitých a jaká s tím jsou spojená úskalí. Čtvrtá kapitola se věnuje zhodnocení současné právní úpravy v OZ s důrazem na výhody a nevýhody vybraného řešení.

Poněvadž současná právní úprava v OZ vychází velkou měrou z rakouského ABGB, hlavní pozornost bychom rádi věnovali pracím A. Randy, E. Tilsche, J. Krčmáře, F. Roučka s J. Sedláčkem a tvorbě dalších prvorepublikových právníků. Ovšem nesmíme zapomenout ani na úpravy,

které předcházely ABGB (Codex Theresianus), a také na ty, které vstoupili v platnost až po ABGB, jimiž byly občanské zákoníky z roku 1950 a 1964. Zde se soustředíme především na díla V. Knappa

a Z. Česky. Z odborných publikací k OZ nám byly užitečné především práce J. Švestky, K. Eliáše a P. Tégl. Přímo k nabytí od neoprávněného vznikala v nedávné době celkem široká diskuze a bylo publikováno několik odborných článků. Nejpodrobněji se tomuto institutu věnoval P. Tégl.¹ Vedle něho k tomuto tématu publikovali i hlavní autor OZ K. Eliáš² či E. Dobrovolná³ s J. Kotáskem.⁴ Většina z nich se ovšem nabytí od neoprávněného dědice ve svých pracích věnovala pouze okrajově. Z tohoto prostého důvodu jsme se rozhodli k vytvoření následující práce.

¹ TÉGL, Petr. Některé teoretické problémy nabytí od neoprávněného. *Právní rozhledy*, 2009, roč. 17, č. 10, s. 343–352, Týž. Ochrana poctivého nabyvatele při nabytí vlastnického práva od nevlastníka k movitým věcem nezapsaných ve veřejných seznamech. *Ad Notam*, 2007, roč. 13, č. 2, s. 43–49.

² ELIÁŠ, Karel. Mobilia non habent sequelam (O nabytí vlastnického práva od neoprávněného). *Obchodněprávní revue*, 2009, roč. 1, č. 3, s. 61–67.

³ DOBROVOLNÁ, Eva. Nabytí vlastnického práva od neoprávněného ve srovnání s rakouským právem. *Právní rozhledy*, 2013, roč. 20, č. 10, s. 348–354.

⁴ KOTÁSEK, Josef. K nabytí od nevlastníka. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2005, roč. 9, č. 2, s. 132–136.

1 Obecně o vlastnickém právu

Něco mít? Něco vlastnit? Těmito jednoduchými otázkami se lidé zabývali již odnepaměti. Z tohoto prostého důvodu institut vlastnictví představuje jeden za základních stavebních kamenů lidské společnosti, jenž hýbe celými dějinami lidstva. Je tedy nasnadě zkoumat, jak se tento významný institut vyvíjel a jaký měl na společnost dopad. A jelikož má na nabývání od neoprávněného vysoký význam, věnujeme mu v této práci následující kapitolu, jejímž cílem, je přiblížit základní poznatky.

1.1 Vlastnictví, vlastnické právo

Vlastnictví, chcete-li vlastnické právo, latinsky též („*dominium*“ či „*proprietas*“) se obecně chápe jako svrchované panství člověka nad věcí. Řadí se mezi třídu základních pilířů soukromého práva, mezi něž doktrína řadí rovněž člověka a smlouvu. Tyto tři základní pilíře nám pak vytváří pomyslný trojúhelník soukromoprávních vztahů. Za účinnosti OZ bychom ovšem neměli tyto pojmy užívat zcela libovolně, jak tomu bylo za účinnosti předchozích občanských zákoníků.⁵ Jak uvádí důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku „*Termínem „vlastnické právo“ se označuje subjektivní právo vlastníka k předmětu tohoto práva; tento předmět se označuje „vlastnictví“.* Osnova *tedy nesměšuje ani nezaměňuje pojmy „vlastnictví“ a „vlastnické právo“; jak to činí platný občanský zákoník (např. v § 125, 132 nebo v § 133) výbrž pojmem „vlastnictví“ označuje předmět vlastnického práva, souhrn majetkových kusů, k nimž určitá osoba vlastnické právo má.“*⁶ Lze ovšem předpokládat, že v právní praxi nebude výše zmíněné rozlišování tak důsledné, jak předestírá důvodová zpráva.

Vlastnické právo řadíme ze systematického hlediska mezi výšeč práv majetkových. Vedle držby práva a věcných práv k věci cizí jej můžeme dále zařadit k právům věcným („*iura in rem*“). Jako věcná práva obecně označujeme souhrn právních norem regulujících určitou výšeč soukromých společenských vztahů, jejichž předmětem je věc. Práva věcná systematicky zařazujeme do skupiny práv absolutních, pro něž je typický jejich absolutní charakter. Jinými slovy *lze říci*, že tato práva působí vůči každému („*erga omnes*“). Typickým protipólem, proti kterému se věcná práva vymezují jsou závazková práva, která oproti věcným právům působí pouze mezi stranami

⁵ SPÁČIL, Jiří a kol. *Věcná práva: věcná práva, katastr nemovitostí a správa cizího majetku*. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 49.

⁶ *Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů*, s 260. [online]. obcanskyzakonik.justice.cz [cit. 10. března 2019]. Dostupné na <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>.

daného závazku („*inter partes*“), hovoříme pak o relativním působení majetkových práv. Sluší se zmínit, že hranice mezi těmito „dvěma světy“ není nepropustná, což ovšem není tématem této práce.

Právo vlastnit reprezentuje jedno z nejdůležitějších základních lidských práv. Jeho význam můžeme odvozovat rovněž ze znění čl. 11. odst. 1 LZPS, dle kterého má každý právo vlastnit majetek.⁷ Dle Šimáčkové „je předpokladem svobody, rozvoje jednotlivce a základem jeho soukromé iniciativy“,“⁸ což jednotlivci vytváří možnost nést odpovědnost za vlastní rozvoj.

Randa ve svém díle vlastnictví obecně charakterizoval jako „pojmovou právní možnost přímého a neomezeného nakládání věcí hmotnou.“⁹ S touto definicí se nemůžeme plně ztotožnit. Současná právní doktrína se výrazně posunula v chápání pojmu věc v právním smyslu a domníváme se, že je na místě výše zmíněnou definici rozšířit tak, aby dopadala i na věci nehmotné. Nelze totiž institut vlastnictví omezit pouze na právní panství nad hmotnou věcí.

1.2 Obsah vlastnického práva

Vlastnické právo vykládáme jako pojmovou právní možnost přímého a neomezeného nakládání s věcí.¹⁰ Obsahem vlastnického práva jsou přitom práva a povinnosti náležející vlastníku, přičemž tyto povinnosti mohou vznikat vlastníkovu například věcnými právy dalších osob k téže věci. Pojmovou právní možností je zde chápána situace, kdy práva omezující vlastníka časem přestanou a vlastník opět získá své plné a neomezené vlastnictví.¹¹

V teorii je velice obtížné vymezit všechna oprávnění, která z vlastnického práva plynou. Z toho důvodu současný zákonodárce správně razí cestu obecné definice vlastnického práva v § 1012 OZ, která je blíže vykládána až v odborné literatuře. Mezi tyto základní oprávnění vlastníka patří zejména právo věc držet („*ius possidendi*“), které spočívá v oprávnění vlastníka mít věc ve své držbě a vyloučit z ní další osoby. Dalším typickým oprávněním je oprávnění vlastníka věc užívat a požívat („*ius utendi et fruendi*“) spočívající v braní plodů a užitků z dané věci. Rovněž může s věcí dle vlastní vůle neomezeně disponovat („*ius disponendi*“), čímž lze chápat právní operace s danou věcí, jimiž jsou například prodej, nájem a mnoho dalších. Vlastníku věci rovněž nemůže nikdo zakázat věc zničit či opustit.¹²

⁷ Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1992 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, jak vyplývá ze změny provedené ústavním zákonem č. 162/1998 Sb. ve znění pozdějších předpisů.

⁸ ŠIMÁČKOVÁ, Kateřina. Komentář k čl. 11. In WAGNEROVÁ, Eliška, ŠIMÍČEK, Vojtěch, LANGÁŠEK, Tomáš, POSPÍŠIL, Ivo a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 300.

⁹ RANDA, Antonín. I. *Držba dle rakouského práva v pořádku systematickém: II. Právo vlastnické dle rakouského práva v pořádku systematickém*. Editor Jiří SPÁČIL. Praha: ASPI, 2008, s. 1.

¹⁰ Tamtéž.

¹¹ Tamtéž, s. 3.

¹² SPÁČIL: *Věcná práva...*, s. 53.

Obecně platí zásada, že co není vlastníkovému právním řádem zakázáno, je mu dovoleno. Z toho plyne, že vlastnické právo není neomezené. Deklaruje tak již samotná Listina základních práv a svobod, dle které vlastnictví zavazuje.¹³ Vlastník tedy musí se svým vlastnickým právem nakládat tak, aby šetřil práva jiných osob. Vracíme se zde opět k Randovu vymezení vlastnického práva, kdy jej chápe pouze jako pojmovou možnost. Možnost s věcí neomezeně nakládat teoreticky existuje, v praxi je ovšem tato teoretická rovina nedosažitelná.¹⁴

1.3 Předmět vlastnického práva

Problematika týkající se předmětu vlastnického práva byla v minulosti, a ostatně v důsledku přijetí nového občanského zákoníku je i v současnosti, v právní teorii velice diskutovaným tématem. Současný občanský zákoník vychází z premisy širšího vymezení vlastnického práva, dle něž jsou předmětem vlastnictví vedle věcí hmotných i věci nehmotné. Oproti předchozí právní úpravě jde ovšem o zásadní změnu, jelikož občanský zákoník z roku 1964razil cestu užšího pojetí vlastnického práva.

Je obecně známé, že se současný zákonodárce při rekonstrukci občanského práva široce inspiroval obecným zákoníkem občanským z roku 1811. Jinak tomu nebylo ani v otázce předmětu vlastnického práva. Obecný zákoník občanský rovněž zastával názor širšího vymezení vlastnického práva. Zákonnou definici můžeme nalézt v § 353: „*Vše, co někomu náleží, všechny jeho hmotné nebo nehmotné věci, slují jeho vlastnictví.*“¹⁵ Je ovšem dlužno zdůraznit, že tento přístup byl již v 19. století velice kritizován. Od tohoto přístupu bylo posléze pod vlivem německých pandektistů upuštěno, jelikož vykládali první titul šesté knihy pandekt tak, že za předmět vlastnického práva lze považovat pouze hmotné věci, a to s důrazem na skutečnost, že koncept vlastnictví nehmotné věci je neudržitelný.¹⁶ Podobný názor zastával i Randa, který vykládal pojem vlastnictví v užším a širším smyslu. Vlastnictvím v širším smyslu poté chápal majetek jako celek, tedy „*vše co nám náleží,*“ zatímco vlastnictví v užším smyslu lze definovat jako právní panství nad věcí, které ovšem nelze realizovat k nehmotným věcem.¹⁷

Domníváme se, že tyto názory jsou s ohledem na vývoj společnosti a právního myšlení v současné době již zastaralé a neudržitelné. Dle našeho názoru by se měla razit cesta širšího

¹³ Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1992 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod....

¹⁴ SPÁČIL: *Věcná práva...*, s. 53.

¹⁵ SEDLÁČEK, Jaromír. *Vlastnické právo: komentář k §§ 353-446 všeob. obč. zák. se zřetelem ku právu na Slovensku a Podkarpatské Rusi platnému*. Praha: Právnícké knihkupectví a nakladatelství, 1935, s. 17.

¹⁶ Tamtéž, s. 18.

¹⁷ RANDA, Antonín. I. *Držba dle rakouského práva v pořádku systematickém: II. Právo vlastnické dle rakouského práva v pořádku systematickém*. Editor Jiří SPÁČIL. Praha: ASPI, 2008, s. 22–23.

vymezení vlastnického práva. Zastáváme tedy model širšího vymezení vlastnického práva po vzoru Sedláčkova výkladu k § 353 ABGB.¹⁸

1.4 Nabývání vlastnického práva

Vlastnické právo lze obdobně jako další věcná práva nabýt různými způsoby na základě rozdílných právních skutečností. Tyto způsoby rozlišujeme dvojí, a to originární a derivativní nabytí vlastnického práva.

Za originární nabytí vlastnického práva považujeme takový stav, kdy nabytí vlastnického práva neodvozujeme od práva předchozího vlastníka. V daném případě vznikne nové vlastnické právo „*nově, původně*.“¹⁹

S opačným případem nabytí vlastnického práva se setkáváme, pokud nový vlastník své vlastnické právo odvozuje od práva předchozího vlastníka. V tomto případě nevzniká žádné nové vlastnické právo, ale to původní pouze přechází na druhou osobu. S tím souvisí i rozdělení derivativního nabývání na nabývání převodem a přechodem. O převod vlastnického práva se jedná v případě, kdy pracujeme s vůlí převodce věc převést na druhého, zatímco u přechodu vlastnického práva tato vůle absentuje.

1.5 Nabývání vlastnického práva od neoprávněného

Nabývání vlastnického práva od neoprávněného považujeme za zvláštní způsob nabytí vlastnického práva, které se od klasického nabývání liší tím, že na straně převodce absentuje vlastnické právo, či jiné oprávnění na straně zcizitele.²⁰ Kromě toho ovšem zcizovací jednání nesmí vykazovat žádné vady. Nabývání od neoprávněného tedy spočívá v tom, že nabyvatel, jenž je v dobré víře, že převodce je vlastníkem věci, nabude převodem vlastnické právo okamžitě, aniž by byl nucen přistoupit k vydržení věci ve stanovených lhůtách. Dochází tak ke střetu dvou základních principů soukromého práva – ochrany dobré víry nabyvatele a ochrany vlastnického práva původního vlastníka. Nabytím od neoprávněného dochází v zájmu ochrany dobré víry a plynulosti soukromoprávního styku k prolomení ochrany vlastnického práva původního vlastníka, čímž je rovněž prolomena zásada „*nemo plus iuris ad alium transferre potest, quam ipse habet*.“²¹

V právních řádech kontinentální Evropy zůstává spornou otázkou, zda se jedná o originární nebo derivativní způsob nabytí vlastnického práva. Zato v české právní doktríně panuje shoda, že se jedná o originární způsob nabytí vlastnického práva. Tento názor byl zastáván i v prvorepublikové doktríně Randou: „*a tu vyznati dlužno, že se setkáváme se způsobem nabývacím, který*

¹⁸ SEDLÁČEK: *Vlastnické právo...*, s. 18.

¹⁹ SPÁČIL: *Věcná práva...*, s. 79.

²⁰ TÉGL: *Některé teoretické problémy...*, s. 344.

²¹ Dig. 50, 17, 54. Český překlad: „Nikdo nemůže převést na druhého víc práv, než kolik by sám měl.“

jen na oko jest derivativním (sukcessí), vskutku původním.“²² Obdobný názor razili i Rouček se Sedláčkem²³ nebo Tilsch.²⁴ V současné doktríně tento názor podpořil Tégl, dle něhož „jej nelze pokládat

za derivativní, neboť vlastnické právo nabyvatele se neodvozuje ani od vlastnictví právního předchůdce ani od vlastnictví zcizitele.“²⁵

2 Historický vývoj nabytí od neoprávněného dědice

2.1 Římské právo

Tato kapitola věnována římskému právu vychází z prací Skřejpka²⁶ a Ládra²⁷, kteří se zabývali převážně obecnou úpravou nabytí od nevlastníka. Římské právo bylo postaveno na obecné Pomponiově zásadě „*Id, quod nostrum est, sine facto nostro ad alium transferri non potest.*“²⁸ Právě v římském právu byla rovněž vůbec poprvé zakotvena dodnes omílaná zásada „*nemo plus iuris ad alium transferre potest, quam ipse habet,*“²⁹ jejíž autorem byl římský právník Ulpianus. Ochrana původního vlastníka byla tedy velmi široká.

Jeho záměrem ovšem původně nebylo formulovat ji jako obecnou zásadu. Původní verze této zásady zněla: „*Heres non plus iuris ad alium transferre potest quam ipse haberet si hereditatem adisset*“ v českém překladu „Dědic nemůže na druhého přenést více práva, než sám měl, když nabyl dědictví.“ Zabývala se pouze otázkou nabytí od neoprávněného dědice, a nikoliv obecným nabytím od neoprávněného. Cílem tedy původně bylo upravit právní poměry přechodu dědictví na další osobu prostřednictvím formálního právního jednání zvaného „*in iure cessio hereditatis,*“

jež vykazovalo znaky fingovaného soudního sporu.³⁰

Tuto speciální zásadu, kterou Ulpianus vyslovil, je ovšem nutné chápat v kontextu doby, ve které vznikala. Musíme si uvědomit, že římské právo a římská společnost byla velice silně propojena s náboženstvím. Lze proto předpokládat, že smysl uváděné zásady mířil primárně tímto směrem. Tento závěr dovozujeme ze skutečnosti, že původním Ulpianovým cílem nebylo postihnout všechny případy nabytí od neoprávněného, ale zaměřil se právě na oblast dědického

²² RANDA: *Právo vlastnické...*, s. 184.

²³ ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír (ed.). *Komentář ke československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl 2, (§§ 285 až 530)*. Praha: V. Linhart, 1935, s. 318.

²⁴ TILSCH, Emanuel. *Občanské právo: část všeobecná*. Editor Jiří SPÁČIL. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012, s. 23.

²⁵ TÉGL: *Ochrana poctivého nabyvatele...*, s. 43.

²⁶ SKŘEJPEK, Michal. *Maxima*. Nemo plus iuris ad alium transferre potest, quam ipse haberet. *Soudce*, 2008, roč. 10, č. 11, s. 39–40.

²⁷ LÁDR, Ivan. *Nabytí od nevlastníka v historických souvislostech*. [online]. 26. března 2013 [cit. 12. března 2019]. Dostupné na <<https://library.upol.cz/arl-upol/cs/csg/?repo=upolrepo&key=96966612244>>.

²⁸ Dig. 50, 17, 11. Český překlad: „To, co je naše, nelze bez našeho jednání převést na jiného.“

²⁹ Dig. 50, 17, 54. Český překlad: „Nikdo nemůže převést na druhého víc práv, než kolik by sám měl.“

³⁰ SKŘEJPEK: *Maxima...*, s. 39–40.

práva, které bylo s náboženstvím provázáno nejúžeji. Jak Skřejpek správně předeslává, je nutné zkoumat otázku, čím by mohlo být ono „více“ uváděné v předeslané zásadě.³¹ K odpovědi na tuto otázku dojdeme jednoduchým rozbořením toho, z čeho se vlastně dědictví dle starého římského práva skládalo. Staré římské dědické právo bylo, tak jak tomu je i dnes, založeno na zásadě univerzální sukcese,³² kdy dědic jedním rázem vstupoval do všech práv a povinností na místo zůstavitelovo. Předmětem dědictví byly jak věci hmotné, tak věci nehmotné, typicky pohledávky

a dluhy. Ovšem na rozdíl od současného chápání se do dědictví řadila i práva, která věcmi nebyla. Mezi tato práva se zejména řadily náboženské povinnosti, jímž dominovala povinnost dědice udržovat rodinný kult („*sacra privata*“)³³ a povinnost vykonávat náboženské obřady („*sacra familia*“).³⁴ Tyto povinnosti dovozujeme z římskoprávní zásady „dědic nastupuje na místo zemřelého,“ v důsledku níž přechází na dědice majetek a výše zmíněná oprávnění až poté, co dědic nastoupí na místo zůstavitelovo. Tímto výše zmíněným historickým výkladem výše citované zásady lze snadno dovodit její původní smysl a účel, který směřoval primárně k dědickému právu.

Postupným vývojem římského práva se tato zásada zobecnila a stala se jednou z obecných zásad, na kterých bylo posléze postaveno římské právo. Důležitost jejího významu lze dovozovat i z toho, že se s ní v Justinianových Digestech setkáváme hned ve dvou rozdílných ustanoveních. Prvním z nich je výše citovaná Ulpianova obecná zásada „*nemo plus iuris ad alium transferre potest, quam ipse habet*“³⁵ a druhým případem je obdobné znění v podání Sexta Pomponia, který tvrdil „*Id, quod nostrum est, sine facto nostro ad alium transferri non potest*,“ „to, co je naše, nelze bez našeho jednání převést na jiného.“³⁶

Přestože římské právo institut nabývání od neoprávněného neupravovalo, nemůžeme říci, že by neposkytovalo nabyvateli od neoprávněného žádnou ochranu. Existovaly totiž tři výjimky, které prolomovaly zásadu „*nemo plus iuris*.“

Prvním případem, kdy hovoříme o prolomení výše uvedené zásady je situace, při které nabyvatel vydrží movité věci v relativně krátké vydržecí době, která v římském právu suplovala institut nabývání od neoprávněného.³⁷ S touto výjimkou se setkáváme v šestém titulu druhé knihy Justinianůvých institucí (Inst. 2, 6.), jenž je pojmenován *De usucapionibus et longi*

³¹ Tamtéž.

³² KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. Praha: C.H. Beck, 1995, s. 267.

³³ SKŘEJPEK: *Maxima*..., s. 39–40.

³⁴ DAJCZAK, Wojciech, GIARO, Tomasz, LONGCHAMPS DE BÉRIER, Franciszek. *Právo římské: základy soukromého práva*. Přeložil Petr DOSTALÍK. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, 2013., s. 29.

³⁵ Dig. 50, 17, 54.

³⁶ Dig. 50, 17, 11.

³⁷ DOBROVOLNÁ: *Nabytí vlastnického práva* ..., s. 348.

temporis possessionibus, v českém překladu též O vydržení a námitce uplynutí dlouhého času. Text tohoto titulu zní následovně: „*Iure civili constitutum fuerat, ut, qui bona sine ab eo, qui dominus non erat, cum crediderit eum dominum esse, rem emerit vel ex donatione aliave qua iusta causa acceperit, is eam rem, si mobilis erat, anno unique, si immobilis, biennio tantum in Italico solo usucapiat, ne rerum dominia in incerto essent.* - *Civilní právo stanovilo, že pokud někdo v dobré víře koupil věc, získal ji darem, nebo ji obdržel na základě jiného právem uznaného důvodu, od nevlastníka, o němž si však myslel, že vlastníkem je, pak ji v případě, že se jednalo o věc movitou, vydržel za jeden rok, jestliže to byla věc nemovitá za dva roky, pokud se jednalo o pozemky na italské půdě, a to proto, aby vlastnické právo nezástávalo neurčité.*“³⁸Z výše uvedeného vyplývá, že v těchto případech není zapotřebí splnit klasickou vydržecí lhůtu, která byla u movitostí stanovena jako lhůta tříletá a u nemovitostí jako tzv. *possession longi temporis*, tj. lhůta dlouhého času. Tato lhůta rozlišovala, zda šlo o vydržení mezi přítomnými, pak bylo možné vydržet ve lhůtě deseti let, anebo mezi nepřítomnými, kdy bylo možné vydržet až ve lhůtě dvaceti let. Pouhé uplynutí vydržecí doby ovšem neznamenal, že k vydržení skutečně došlo, jelikož musely být naplněny i obecné náležitosti klasického vydržení, mezi něž řadíme následující:

- *res habilis* – věc způsobilá být objektem vlastnického práva,
- *titulus* – uznaný způsob nabytí vlastnického práva,
- *bona fides* – dobrá víra vydržitele, že nikomu jinému nepůsobí újmu,
- *possessio* – musí se jednat o kvalifikovanou držbu,
- uplynutí vydržecí doby.³⁹

Vedle těchto obecných náležitostí šestý titul druhé knihy Justiniánských institucí uvádí i náležitost speciální, dle které nelze vydržet ani věci kradené, nebo takové, k nimž byla získána držba násilím, a to i přesto, že někdo byl jejich držitelem v dobré víře po dlouhou dobu.⁴⁰ Toto ustanovení ovšem nedopadalo na samotného zloděje, jelikož ten z podstaty věci vydržet nemohl, ale na třetí osoby, které od zloděje v dobré víře věc nabyly. Tím je okruh nabyvatelů od neoprávněného značně zúžen. Přesto se ale vyskytují případy, kdy k vydržení ve zkrácené lhůtě skutečně dojde. Může se jednat o případy, kdy vlastník věc zciziteli předal, aby se o ni staral, pronajal mu ji a podobně.

Další případ je pro nás mnohem příhodnější a je přímo upraven v šestém titulu Justiniánských institucí (2.6.4). Zde se pak uvádí: „*Sed tamen id aliquando aliter se habet. Nam si heres rem defuncto commodatum aut locatam vel apud eum depositam existimans hereditarim esse bona fide accipienti*

³⁸ *Iustiniani institutiones: Justiniánské instituce*. Přeložil Peter BLAHO a Michal SKŘEJPEK. Praha: Karolinum, 2010, s. 116–117.

³⁹ KINCL, URFUS, SKŘEJPEK: *Římské právo...*, s. 176.

⁴⁰ *Iustiniani institutiones: Justiniánské instituce...*, s. 117.

vendiderit aut donaverit aut dotis nomine dederit, quin is qui acceperit asucapere possit, dubium non est, quippe ea res in furti vitium non ceciderit, cum utique heres, qui bona fide tamquam suam alienaverit, furtum non committit. – Někdy to však bývá jinak. Jestliže totiž dědic věc, kterou si zůstavitel půjčil nebo pronajal, nebo u něho byla uschována, v domnění, že je součástí pozůstalosti, prodá nebo daruje nebo odevzdá jako věno, pak není pochyb o tom, že ji ten, kdo ji přijal může vydržet. Vždyt' tato věc není poskvrněna krádeží, neboť dědic, který ji zcizil v dobré víře jako svoji věc, krádež nespáchal.⁴¹

Vedle zkrácených vydržecích lhůt římské právo upravovalo i okamžité nabytí vlastnického práva zvané *fiscus*, které vykazuje shodné znaky se současnou právní úpravou. S tímto institutem se rovněž setkáváme v šestém titulu druhé knihy Justiniánských institucí (Inst. 2, 6, 14.) a jeho znění je následující: „*Edicto divi Marci cavetur, eum qui a fisco rem alienam emit, si post venditionem quinquennium praeterierit, posse dominum rei per exceptionem repellere. Constitutio autem divinae memoriae Zenonis bene prospexit his, qui a fisco per venditionem vel donationem vel alium titulum aliquid accipiunt, ut ipsi quidem securi statim fiant et victores existant, sive convenientur sive experiantur: adversus sacratissimum autem aerarium usque ad quadriennium liceat intendere his, qui pro dominio vel hypotheca earum rerum, quae alienatae sunt, putaverint sibi quasdam competere actiones. Nostra autem divina constitutio, quam nuper promulgavimus, etiam de his, qui a nostra vel venerabilis Augustae domo aliquid acceperint, haec statuit, quae in fiscalibus alienationibus praefata Zenoniana constitutione continentur.* – Edikt božského Marka nařídil, že ten, kdo od státní pokladny odkoupil cizí věc, může, jestliže již od koupě uplynulo pět let, podat proti vlastníkovi námitku. Na konstituci Zenona v dobrém vzpomínali ti, kteří něco získali od státní pokladny koupí, darováním nebo na základě jiného důvodu, a ta je zajistila tak dobře, že se okamžitě stali nenapadnutelnými a ve sporu by zvítězili, kdyby je někdo žaloval anebo by sami žalovali. Avšak na nejposvátnější státní pokladnu mohou v průběhu čtyř let podat žalobu ti, kteří se domnívají, že mají k věci, jež byly zcizeny, vlastnickou žalobu nebo žalobu z hypotéky. Ale také pro ty, kteří něco nabyli z našeho majetku, nebo z majetku úctyhodné císařovny, nařídila naše konstituce publikovaná před časem totéž, co je obsaženo ve výše uvedené konstituci Zenona ohledně zcizení ze státní pokladny.“⁴²

Za další výjimku ze zásady „*nemo plus iuris*“ považujeme zcizení předmětu ruční zástavy (*pignus*) věřitelem za účelem uspokojení své pohledávky vůči dlužníkovi, při kterém nabyvatel nabývá věc od věřitele, který v momentě převodu není vlastníkem převáděné věci. Tato výjimka je upravena v osmém titulu druhé knihy Justiniánských institucí (Inst. 2, 8, 1.) uvozeného jako *Quibus alienare licet vel non* – Kteří mohou a kteří nemohou zcizit. Ve vlastním textu je uvedeno: „*Contra autem creditor pignus ex pactione, quamvis eius ea res non sit, alienare potest. Sed hoc forsitan ideo videtur fieri, quod voluntate debitoris intellegitur pignus alienare, qui ab initio contractus pactus est, ut liceret creditori pignus vendere, si pecunia non solvatur. Sed ne creditores ius suum persequi impedirentur neque debitores*

⁴¹ Tamtéž, s. 118–119.

⁴² *Iustiniani institutiones: Justiniánské instituce...*, s. 120–121.

temere suarum rerum dominium amittere videantur, nostra constitutione consultum est et certus modus impositus est, per quem pignorum distractio possit procedere, cuius tenore utrique parti creditorum et debitorum satis abundeque provisum est. – Naopak věřitel může na základě dohody účinně zcizit předmět ruční zástavy, i když mu nepatří. Toto je však přípustné z toho důvodu, že se má za to, že věřitel zcizuje předmět ruční zástavy se soublasem dlužníka, který již v okamžiku uzavření smlouvy projevil srozumění s tím, že je věřitel oprávněn předmět ruční zástavy zcizit, jestliže nebudou peníze zaplacený. Ale aby věřitelům nebylo překáženo při uplatňování jejich práv a aby dlužníci bez dalšího nepozbyli vlastnického práva ke svým věcem, nařídili a předepsali jsme naší konstitucí určitý způsob, kterým může být zcizení předmětu ruční zástavy provedeno; touto úpravou je totiž dostatečným způsobem postaráno o obě strany, o věřitele i dlužníka.“⁴³

2.2 Cesta k ABGB z roku 1811

Od římského práva byla k ucelené kodifikaci, jak ji předkládá ABGB, poměrně dlouhá a složitá cesta. Pro středověké právo byla typická jeho roztržitost, tzv. právní partikularismus, který byl jak místní, tak osobní. Důsledkem toho se právo stalo pro občany velice nepřehledným systémem. Středověké feudální právo se dělilo na dva okruhy, právo zemské a právo zvláštní, které se právu zemskému podřizovalo.

Kořeny institutu nabývání vlastnického práva od neoprávněného můžeme nalézt ve starém germánském právu, kde se zrodila zásada „*Wo du deinen Glauben gelassen hast, musst du ihn niedersuchen*“ – „Tam kde jsi svou víru nechal, tam ji musíš hledat.“ Tato zásada původně sloužila na ochranu středověkých kupců, kteří v dobré víře získali na tržišti věc od nevlastníka, za předpokladu,

že se původní vlastník vzdal faktické moci nad věcí a svěřil ji třetí osobě.⁴⁴ V praxi tato zásada fungovala jednoduše. Pokud vlastník někomu věc svěřil, aby s ní nakládal určitým způsobem, a ten se podle vlastnickových pokynů neřídil, je nespravedlivé, aby své nároky vznášel na třetí osobu v dobré víře, ale na převodce, který překročil svá oprávnění. Takto formulované pravidlo se prvně objevilo v právní knize Saské zrcadlo ze 13. století.⁴⁵ Nedocházelo přitom k přechodu vlastnického práva, ale jednalo se o námitku vlastnického práva, která vlastníkovi bránila v reivindikaci.⁴⁶ Staré germánské právo tuto ochranu nabyvatele neposkytovalo celoplošně a k nabývání od nevlastníka se stavělo rozdílně. Rozlišovalo totiž dva případy. Pokud původní vlastník přišel o držbu věci ztrátou nebo krádeží, ochrana dobrověrnému nabyvateli nebyla

⁴³ Tamtéž, s. 126–127.

⁴⁴ ELIÁŠ: *Mobilia non habent sequelam...*, s. 61.

⁴⁵ DOBROVOLNÁ, Eva. In SPÁČIL, Jirí a kol. *Občanský zákoník III: věcná práva (§ 976–1474): komentář*. Praha: C.H. Beck, 2013, s. 363.

⁴⁶ Tamtéž, s. 363.

poskytováno. V opačném případě, kdy vlastník převodci věc sám svěřil, již třetím osobám v dobré víře ochrana poskytována byla.⁴⁷

S otázkou dobré víry nabyvatele se prvně setkáváme v učení Davida Mevia, který jej rozvinul do podoby, jak ji známe dnes. Dle jeho učení bylo spravedlivé, aby bylo vlastníkovu odňato jeho vlastnické právo ve prospěch nabyvatele za účelem ochrany obchodu.⁴⁸ Otázka dobré víry byla řešena i v českých zemích, kde se s nimi můžeme setkat v Příručce práva městského Jana z Gelnhausenu ze 14. století, která vycházela z Brněnské právní knihy. Příručka stála na římskoprávní zásadě „*nemo plus iuris*“, přesto se nabyvatel v dobré víře stával držitelem věci, nikoli vlastníkem. Příručka přesto upravovala případ, když došlo k převodu vlastnického práva. „*Jednalo se o situaci, kdy určitá osoba za souhlasu úředníka koupila věc, která byla předmětem odkazu. Na tuto majetkovou transakci pak bylo poblíženo jako na učiněnou v dobré víře a nabyvatel se stal vlastníkem věci,* a *to i tehdy, pokud o odkazu věděl.*“⁴⁹ Máme zde tedy jakousi paralelu s nabýváním od neoprávněného dědice.

Názory našich civilistů na otázku, kde institut nabývání od neoprávněného vznikl, se liší. Za vzor úpravy je považována pětice právních okruhů. Jsou jimi vedle starého germánského práva i praxe soudů církevních, středověké židovské právo, obchodní právo italských měst a v neposlední řadě i přirozené právo.⁵⁰ Sedláček k tomu uvádí, že ochrana poctivého nabyvatele byla poskytována nejprve církevními soudy a do práva obecného přešla až po sloučení práva kanonického s právem římským.⁵¹

2.2.1 Codex Theresianus z roku 1766

Pro sjednocovací práce na roztržitém právním systému, tak jak jsme jej znali ze středověku, měl velice pozitivní vliv panovnický absolutismus. Ihned po nástupu Marie Terezie na trůn v roce 1740 se přistoupilo k provádění rozsáhlých reforem, jejichž cílem byla centralizace státního aparátu a vytvoření monarchistického jednotného státu s centrem ve Vídni.⁵² V návaznosti na tyto reformy byla v roce 1753 zřízena komise, která měla za úkol vypracovat všeobecné občanské právo a soudní řád. Po rozsáhlých kodifikačních pracích byl konečně roku

⁴⁷ KOTÁSEK: K nabytí od nevlastníka..., s. 133.

⁴⁸ DOBROVOLNÁ: *Občanský zákoník III: věcná práva*..., s. 363.

⁴⁹ K tomu blíže MALÁROVÁ, Lenka. Zásada „*bonae fidei*“ a institut nabytí věci od nevlastníka v Příručce práva městského Jana z Gelnhausenu. In ŽATECKÁ, Eva; KOVÁČOVÁ, Lucia a kol. *COFOLA 2011: the Conference Proceedings*. Brno: Masaryk University, 2011, s. 130–139.

⁵⁰ HORÁK, Ondřej a kol. *Absolutní majetková práva z historicko-srovnávací perspektivy: vybrané otázky*. Praha: Leges, 2017, s. 74.

⁵¹ SEDLÁČEK: *Vlastnické právo*..., s. 18. K tomu obdobně též TILSCH: *Občanské právo*..., s. 23.

⁵² VOJÁČEK, Ladislav, SCHELLE, Karel, TAUCHEN, Jaromír. *Vývoj soukromého práva na území českých zemí*. Brno: Masarykova univerzita, 2012, s. 195.

1766 kodex předložen panovnici k sankcionování. Návrh byl ovšem podroben tvrdé kritice a mělo dojít k jeho přepracování.⁵³

Codex Theresianus (dále jen CT/1766) pevně vycházel ze základních římskoprávních zásad. Přesto obsahoval velice rozsáhlou ochranu nabyvatele vlastnického práva od neoprávněného. Stanovoval, že se vlastnické právo přenáší „z *moci práva*“, z čehož lze soudit, že se jednalo o přechod vlastnického práva jako v ABGB.⁵⁴ Téhož názoru byli i Rouček a Sedláček, dle nichž CT/1766 „*dokonce navrhol obecnou zásadu, že poctivé derivativní nabytí movitosti od nevlastníka zakládá vlastnictví a jiná věcná práva.*“⁵⁵ S obecnou úpravou se v CT/1766 setkáváme v II.

8.

43–70

a je v ní kladen poměrně široký důraz na prokázání okolností dobré víry.⁵⁶ Nabývání od neoprávněného dědice není obdobně jako v ABGB upraven v obecné úpravě, ale je začleněno do úpravy dědického práva, konkrétně do [2, 21, § 10] 194., který stanovoval: „*Uebrigens hat die Erbsforderung sowohl in Ansehung des Ersatzes dessen, was inmittelst davon abgekommen, als wegen Zuruckstellung der mittlerweiligen Zugängen und Nutzungen, wie nicht weniger wegen Vergütung des erweislichen Aufwands eine ganz gleiche Natur und Eigenschaft mit der Eigenthumsklage, folglich ist auch Alles darbei zu beobachten, was im bemelten dritten Capitel, §. III, von num. 72 bis 89 nach Unterschied des guten und üblen Glaubens davon geordnet worden.*“⁵⁷ – „Mimochodem má žaloba na vydání dědictví s ohledem na náhradu toho, co bylo mezitím z dědictví odebráno, jak z důvodu navrácení dosavadních přírůstků a užitků, tak neméně z důvodu prokazatelných výdajů, zcela stejný charakter a vlastnosti jako vlastnická žaloba, proto lze vycházet z toho, co je uvedeno ve III. dílu od bodu 72 do 89 o rozlišení dobré a zlé víry.“⁵⁸ [2, 21, § 10] 195., kde se uvádí: „*Wofür aber Kläger von dem Beklagten den Ersatz erhalten, dieses kann er von einem dritten Besitzer nicht mehr anfordern, doch stehet ihme die (2-431) Auswahl frei, ob er den Ersatz von dem Beklagten annehmen, oder die Sache von dem dritten Besizer, wo dieser sie nicht schon aus Macht Rechtens eigenthumlich erworben hätte, abfordern wolle.*“⁵⁹ – „To, co žalobce dostane jako náhradu od žalovaného, již nemůže požadovat od třetího držitele, přesto si může zvolit,

zda přijme náhradu od žalovaného nebo bude věc požadovat od třetího držitele, pokud ji ten již z *moci práva* nezískal do vlastnictví.“⁶⁰ Na základě tohoto ustanovení máme za to, že CT/1766

⁵³ Tamtéž, s. 214.

⁵⁴ LÁDR, Ivan. *Nabytí od nevlastníka v historických souvislostech...*

⁵⁵ ROUČEK, SEDLÁČEK: *Komentář k československému obecnému zákoníku (díl II.) ...*, s. 318.

⁵⁶ Tamtéž.

⁵⁷ *Codex Theresianus 1766* [online]. [cit. 12. března 2019]. Dostupné na <<http://www.koeblergerhard.de/Fontes/CodexTheresianus.htm>>.

⁵⁸ Přeložila Ing. Radimíra Kopecká, diplomant provedl drobné korekce s podporou vedoucího diplomové práce.

⁵⁹ *Codex Theresianus 1766* [online]. [cit. 12. března 2019]. Dostupné na <<http://www.koeblergerhard.de/Fontes/CodexTheresianus.htm>>.

⁶⁰ Přeložila Ing. Radimíra Kopecká, diplomant provedl drobné korekce s podporou vedoucího diplomové práce.

neposkytoval nabyvateli v dobré víře tak širokou ochranu jako ABGB, jelikož oprávněný dědic si mohl vybrat, zda přijme náhradu od neoprávněného dědice nebo půjde cestou vindikace a bude požadovat vrácení věci na dobrověrném nabyvateli.

2.2.2 Hortenova a Martiniho osnova

Codex Theresianus byl podroben rozsáhlé kritice především v tom ohledu, že byla návrhu vytýkána jeho koncepce Justiniánových institucí a velký rozsah, v kterém státní kancelář spatřovala nepoužitelnost kodexu v běžném životě. Proto bylo rozhodnuto, že se text návrhu musí přepracovat, zkrátit a omezit vliv římského práva. Tímto úkolem byl pověřen úředník státní rady Johann Bernhard Horten.⁶¹ Přepracované Hortenovo znění kodexu občanského práva bylo předloženo již roku 1771. Ani tento návrh ovšem nebyl sankcionován, stejně jako několik dalších.

Císař Leopold II. za své vlády ustanovil novou komisi, do jejíhož čela byl jmenován Carl Martini. Tato nová komise pracovala v jiné atmosféře, než komise předchozí. Marie Terezie i Josef II. se považovali za absolutní panovníky, zatímco za Leopolda II. se od tohoto přístupu pomalu začalo ustupovat a do kodifikačních prací byly postupně začleňovány i názory stavovských představitelů jednotlivých zemí.⁶² Konečná osnova byla hotova v roce 1796. Patentem z 13. února 1797, č. 337 Sb.z.s. pak byla posléze vydána jako tzv. západohaličský zákoník.⁶³

Hortenova osnova byla založena na podobných principech, jako CT/1766. S obecnou úpravou nabytí od neoprávněného se setkáváme v II. 6. 5–13, 21, 48 a III. 9. 9–13, která je rozšířena v rámci úpravy dědického práva o ustanovení II. 18. 41.: „...*allein auf die von ihnen nach der gerichtlichen Zusprechung behobene und verzehrte Nutzungen, wie auch wider einen Dritten, der etwas nach dieser Zeit rechtmäßig an sich gebracht hat, mögen sie keinen Anspruch machen.*“⁶⁴ – „...nemohou však uplatnit žádný nárok pouze na způsoby, které získali a spotřebovali po soudním rozhodnutí, jakož i na třetí osobu, která po této době zákonně něco získala.“⁶⁵ Martiniho osnova ochranu poctivého nabyvatele zúžila do podoby, jak se s ní setkáváme v ABGB. Bylo tedy upuštěno od cesty všeobecné zásady, že bezelstné odvozené nabytí věci zakládá vlastnictví i jiná věcná práva. Martiniho osnova šla cestou výjimky ze zásady „*nemo plus iuris.*“⁶⁶ Obecnou úpravu nabývání od neoprávněného najdeme v II. 3. 16–23,⁶⁷ na níž opět v rámci dědického práva navazuje úprava

⁶¹ VOJÁČEK, SCHELLE, TAUCHEN: *Vývoj soukromého práva...*, s. 195.

⁶² SCHELLE, Karel, TAUCHEN, Jaromír. *Občanské zákoníky: kompletní sbírka občanských zákoníků, důvodových zpráv a dobových komentářů*. Ostrava: Key Publishing, 2012. s. 13.

⁶³ HORÁK, Ondřej. K. A. Martini a první moderní úprava dědického práva. Ke 220. výročí (západo)haličského občanského zákoníku. *Ad Notam*, 2017, roč. 23, č. 6, s. 8.

⁶⁴ *Hortenova osnova* [online]. [cit. 19. června 2019]. Dostupné na <<http://www.koeblergerhard.de/Fontes/Entwurf-Horten-gesamt-ohneEinleitung.htm>>.

⁶⁵ Přeložil diplomant.

⁶⁶ RANDA: *Právo vlastnické...*, s. 184–185.

⁶⁷ LÁDR: *Nabytí od nevlastníka v historických souvislostech...*

speciální. Tou je [2, 18] §. 50., v jehož znění se setkáváme s ochranou třetích osob: „*wohingegen ein dritter redlicher Besitzer wegen der inzwischen an ihn gekommenen Erbstücke keine Rede und Antwort mehr dafür zu geben schuldig ist.*“⁶⁸ – „Třetí poctivý držitel, který mezitím získal dědictví, neodpovídá za kusy dědictví, které do té doby k němu přešly.“⁶⁹

2.3 ABGB z roku 1811

Poté, co Martini pro vysoký věk vystoupil z komise, stal se ústřední postavou pan František Zeiller, profesor přirozeného práva a institucí římského práva na univerzitě ve Vídni.⁷⁰ První díl občanského zákoníku předložila komise panovníkovi k sankcionování již v roce 1802. Ten jej vzal pouze na vědomí a komise dále pracovala na zbývajících dvou částech. Hotová osnova celého občanského zákoníku byla předložena v roce 1808. Tato osnova byla po nařízení superrevize císaře Františka I. přepracována a konečný návrh byl předložen 22. ledna 1810. K jejímu sankcionování pak došlo dne 26. dubna 1811.

Obecný zákoník občanský byl vyhlášen patentem č. 946 Sb. z. s. pro všechny rakouské země, kromě Uher, a nabyl účinnosti dne 1. ledna 1812.

ABGB byl vystavěn po vzoru římského práva na obecné zásadě „*nemo plus iuris*,“ která byla výslovně zakotvena v § 442, který uváděl následující: „*Vñbec nemůžže nikdo jinému více práv postoupiti, nežli sám má.*“ Z této zásady ovšem upravoval výjimky v § 367, § 371 či § 824, kterými je obecná zásada prolamována. Za generální klauzuli nabývání od neoprávněného lze považovat § 367. Výklad tohoto ustanovení se ovšem různí. Randa vykládá § 367 jako námitku vlastnického práva,⁷¹ přičemž pravděpodobně vychází z jazykového a systematického výkladu zákona. Zatímco Rouček a Sedláček jsou ve svém komentáři k tomuto přístupu skeptičtí a domnívají se, že se nejedná

o námitku proti vlastnické žalobě, ale přímo o způsob nabývání vlastnického práva.⁷²

Rouček a Sedláček ve svém komentáři vyložili smysl a účel ustanovení § 367 tak, že se jedná o privilegovaný způsob nabývání vlastnického práva. V první řadě je nabyvatel dle tohoto ustanovení chráněn vlastnický. Jedná se tedy o pozitivní ochranu, oproti negativní ochraně, která by byla poskytována prostřednictvím námitky proti vlastnické žalobě. Nabyvatel se tudíž může domáhat ochrany vlastnickou žalobou i přímo proti původnímu vlastníku, pokud by se věc dostala do jeho držby, zatímco u negativní ochrany by nabyvateli tato ochrana nepříslušela i

⁶⁸ *Martiniho osnova* [online]. [cit. 12. března 2019]. Dostupné na <<http://www.koeblergerhard.de/Fontes/EntwurfMartini.htm>>.

⁶⁹ Přeložil diplomant.

⁷⁰ SCHELLE, TAUCHEN: *Občanské zákoníky: kompletní sbírka občanských zákoníků...*, s. 15.

⁷¹ RANDA: *Právo vlastnické...*, s. 288.

⁷² ROUČEK, SEDLÁČEK: *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému...*, s. 318.

přesto, že se tak jeví zcela zjevně nespravedlivé, pokud nabýval v dobré víře.⁷³ Vhodnost výše uvedeného názoru dokládá i znění Zeillerova komentáře, redaktora ABGB, podle kterého redaktoři sice použili rozdílnou stylizaci od tehdejších evropských zákoníků, avšak mysleli jí stejné následky, tedy, že se poctivý nabyvatel stává novým vlastníkem převáděné věci.⁷⁴

Abychom nerazili v této práci pouze jeden názor, je důležité se podívat i na možný výklad, z kterého mohl Randa vycházet, když zařadil § 367 do výčtu námitek vlastnického práva. Jedním z hlavních argumentů mu mohl být jazykový výklad ustanovení, jež je formulováno tak, že „*vlastnická žaloba se nemůže vznést*“, z čehož je možné dovozovat, že se může jednat o námitku. Druhým jeho argumentem mohlo být systematické zařazení v zákoně, v němž se § 367 nachází v II. hlavě druhého dílu upravujícího institut vlastnictví v obecné rovině. Toto zařazení ostatně Rouček a Sedláček ve svém komentáři vytýkají a domnívají se, že dané ustanovení mělo najít své místo v hlavě V. druhého dílu o nabývání vlastnictví odevzdáním,⁷⁵ kde jsou upraveny jednotlivé způsoby nabývání vlastnického práva.

Výše uvedené privilegium, jak jej označuje Rouček se Sedláčkem, je typické v tom, že je jím chráněn poctivý nabyvatel, který od osoby odlišné od vlastníka získal cizí věc. To znamená, že není vyžadováno, aby převodce byl nositelem převáděného vlastnického práva, tzv. „*dominium auctoris*.“ Označení převodcem by zde mohlo být poněkud matoucí, jelikož může budít dojem, že se jedná o derivativní způsob nabývání vlastnického práva. Jedná se ovšem o originární způsob nabytí vlastnického práva, jelikož jde o vznik nového vlastnického práva, které není odvozeno od vlastnického práva předchozího vlastníka.⁷⁶ Převodem můžeme tedy chápat určité postoupení práv na další osobu.

K tomu, aby vůbec mohlo dojít k nabytí vlastnického práva od neoprávněného, je zapotřebí splnění tří základních podmínek, mezi které patří poctivost nabyvatele, musí se jednat o převod věci nemovité a zároveň převodce je osobou odlišnou od vlastníka.

2.3.1 Případy převodu vlastnického práva

Případy převodu vlastnického práva dle ABGB můžeme rozdělit do dvou skupin. V první z nich se budeme zabývat případy přímo uvedených v § 367. Toto ustanovení zná případy trojí. Prvním z nich je nabytí ve veřejné dražbě, druhým nabytí od živnostníka k obchodu

⁷³ ROUČEK, SEDLÁČEK: *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému (díl II.)* ..., s. 318.

⁷⁴ SEDLÁČEK: *Vlastnické právo*..., s. 162.

⁷⁵ ROUČEK, SEDLÁČEK: *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému (díl II.)* ..., s. 318.

⁷⁶ SEDLÁČEK: *Vlastnické právo*..., s. 163.

oprávněného s takovými věcmi obchodovati a třetím úplatné nabytí od toho, komu vlastník věc sám svěřil k užívání do úschovy nebo za jiným účelem.⁷⁷

Vedle těchto případů ovšem ABGB zná i případ uvedený v § 824, dle kterého nabyde vlastnictví i poctivý nabyvatel od zdánlivého dědice, kterému byla pozůstalost přikázána. O tomto způsobu nabývání bude blíže pojednáno v následující podkapitole.

2.3.2 Nabytí od zdánlivého dědice

Jak již bylo předestřeno, nabytí od zdánlivého dědice bylo v ABGB upraveno v § 824, jež zní následovně: „Bude-li žalovaný přidržen k postoupení pozůstalosti celé nebo z části, budou posouzeny nároky na vrácení plodů držitelem vzatých nebo na náhradu nákladů, vynaložených od něho na pozůstalost, dle oněch zásad, které jsou vůbec ustanoveny v hlavě o držbě se zřetelem k poctivému nebo nepoctivému držiteli. Třetí poctivý držitel neodpovídá nikomu za dědické kusy, jichž mezitím získal.“

Pro naši práci je stěžejní poslední věta daného ustanovení, která dopadá na případy nabytí od neoprávněného a stanovuje, že ten, kdo nabyl vlastnické právo od dědice, kterému bylo vlastnické právo přiznáno, stává se vlastníkem dané věci.

2.4 Meziválečné návrhy občanských zákoníků

Inhed po vzniku samostatného československého státu došlo zákonem č. 11/1918 Sb., zvaném recepční norma, k recepci dosud platného práva, jímž bylo právo rakouské v Českých zemích a právo uherské na Slovensku. Tímto krokem ovšem vznikl dualismus práva, který bylo nutné překlenout. Začaly proto ihned práce na osnově československého zákona. Od počátku unifikačních prací však vznikaly rozpory v tom, zda přepracovat ABGB nebo vytvořit zcela nový právní předpis.⁷⁸

Přípravou nového zákoníku byla započata již v roce 1920 a za spolupráce významných prvorepublikových civilistů byla v roce 1931 hotová osnova československého zákona, která byla následně předána k zákonodárnému procesu.⁷⁹ Po dalších pracích na úrovni ministerstev byl v roce 1937 ministrem spravedlnosti Ivanem Dérerem předložen v parlamentu pod číslem 41 vládní návrh občanského zákoníku, jehož superrevizi provedla komise pod vedením profesora Jana Krčmáře.⁸⁰ K přijetí tohoto zákona bohužel nedošlo v důsledku nastalých společenských a politických změn a v Československu nadále platil právní dualismus.

⁷⁷ KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské. Díl 2. Práva věcná*. 2. vydání. Praha: VŠEHRD, 1934, s. 161–162.

⁷⁸ SCHELLE, TAUCHEN: *Občanské zákoníky...*, s. 18.

⁷⁹ KANDA, Antonín. K problematice nového čs. občanského práva. *Právník*, 1991, roč. 130, č. 6, s. 518.

⁸⁰ VOJÁČEK, SCHELLE, TAUCHEN: *Vývoj soukromého práva...*, s. 325.

Původním návrhem subkomitétu pro věcná práva z roku 1923 bylo převzít původní znění českého překladu § 367 ABGB, jež znělo následovně: „Žaloba vlastnická nemůže se na poctivého držitele věci movité vznésti, dokáže-li, že jí nabytí buď ve veřejné dražbě, nebo od živnostníka, jenž má právo s takovými věcmi obchod vésti anebo za plat od toho, komu ji žalobce sám k užívání, k uschování nebo v kterémkoli úmyslu byl svěřil. V těchto případech nabývá poctivý držitel práva vlastnického a předešlý vlastník může náhrady škody žádati jen na těch, kdo jsou mu z toho právi.“⁸¹ Ani dědické právo se nedočkal výrazné změny oproti ABGB. Znění § 824 bylo následující: „Bude-li žalovaný povinen k tomu, aby postoupil celou pozůstalost nebo její podíl, budou posouzeny nároky na vrácení plodů nabyvatelem vzatých nebo na náhradu nákladů od něho na pozůstalost vynaložených dle oněch zásad, které jsou vůbec ustanoveny v hlavě, jednající o držbě, vzhledem k poctivé nebo nepoctivé držbě. Jiný poctivý držitel není nikomu odpověden za kusy pozůstalosti, jichž mezitím získal.“⁸²

2.4.1 Osnova československého zákona z roku 1931

Osnova československého zákona obsahovala v § 337 toto znění: „Zpravidla nemůže nikdo převést na jiného více práv, než sám má. Kdy vlastnictví přechází na jiného převodem nevlastníkovým, jest ustanoveno na jiných místech tohoto zákoníka i v zákonech jiných.“⁸³ Tento paragraf svým významem korespondoval se zněním § 442 ABGB, zakotvujícím zásadu „*nemo plus iuris*.“ Dalším ustanovením, které do jisté míry koresponduje se zněním ABGB je § 291, jehož znění je následující: „Žaloba vlastnická nemá místa proti poctivému držiteli vlastnického práva k věci movité, jestliže jí nabytí buď ve veřejné dražbě nebo způsobem, který je právními předpisy postaven veřejné dražbě naroveň, nebo od toho, kdo má právo s takovými věcmi obchodovati, anebo za plat od toho, komu ji žalobce sám k užívání, k uschování nebo v kterémkoliv úmyslu svěřil, protože v těchto případech nabývá poctivý držitel práva vlastnického. Předešlý vlastník se může jen domáhati náhrady škody na těch, kdo jsou mu to z toho odpovědny.“⁸⁴ Je evidentní, že tvůrce vycházel z § 367 ABGB, který doznal jen kosmetickou úpravu.

Dalším ustanovením osnovy československého zákona, které v souvislosti s touto prací stojí za zmínku, je § 767, který zní takto: „Bude-li žalovaný odsouzen vydati pozůstalost nebo její podíl, bude posuzován podle ustanovení o poctivém nebo nepoctivém držiteli. Kdo něčeho

⁸¹ STIEBER, Miloslav. *Věcné právo: návrh subkomitétu pro revisi občanského zákoníka pro Československou republiku*. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1923, s. 20.

⁸² SVOBODA, Emil. *Dědické právo: návrh subkomitétu pro revisi občanského zákoníka pro Československou republiku*. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1924, s. 84.

⁸³ ROUČEK, SEDLÁČEK: *Komentář k československému obecnému zákoníku (díl II.) ...*, s. 606.

⁸⁴ Tamtéž, s. 317.

z pozůstalosti poctivě nabyt od nepravého dědice, jemuž pozůstalost byla přikázána, nikomu z toho neodpovídá.“⁸⁵ I toto ustanovení bylo inspirováno ABGB, a to konkrétně § 824.

2.4.2 Vládní návrh z roku 1937

Vládní návrh zákona obsahoval v § 196 zcela totožné znění, jak jej upravovala osnova z roku 1931. § 196 pak zněl následovně: „Zpravidla nemůže nikdo převést na jiného více práv, než sám má. Kdy vlastnictví přechází na jiného převodem nevlastníkovým, jest ustanoveno na jiných místech tohoto zákoníka i v zákonech jiných.“⁸⁶ Ani ustanovení v § 291 osnovy nebylo přepracováno a jeho znění v § 147 bylo následující: „Žaloba vlastnická nemá místa proti poctivému držiteli vlastnického práva k věci movité, jestliže jí nabyt buď ve veřejné dražbě nebo způsobem, který je právními předpisy postaven veřejné dražbě naroveň, nebo od toho, kdo má právo s takovými věcmi obchodovati, anebo za plat od toho, komu ji žalobce sám k užívání, k uschování nebo v kterémkoliv úmyslu světil, protože v těchto případech nabývá poctivý držitel práva vlastnického. Především vlastník se může jen domáhati náhrady škody na těch, kdo jsou mu to z toho odpovědni.“⁸⁷

Ke změně nedošlo ani u nabývání od zdánlivého dědice, kde bylo znění v § 677 následující: „Bude-li žalovaný odsouzen vydati pozůstalost nebo její podíl, bude posuzován podle ustanovení o poctivém nebo nepoctivém držiteli. Kdo něčeho z pozůstalosti poctivě nabyt od nepravého dědice, jemuž pozůstalost byla přikázána, nikomu z toho neodpovídá.“⁸⁸

2.5 Občanský zákoník z roku 1950

Po druhé světové válce společně se změnou politicko-společenských poměrů přišla i nutná změna poměrů právních. Byla přijata Ústava 9. května⁸⁹ a posléze začaly v rámci tzv. právníké dvouletky⁹⁰ kodifikační práce na novém kodexu soukromého práva, který by odpovídal duchu socialistického státu po vzoru sovětského práva⁹¹. Občanský zákoník z roku 1950⁹², který nabyt účinnosti dne 1. 1. 1951, přestože vycházel z ABGB, je ovlivněn vlnou simplifikace, která ovládala právní prostředí v tehdejší Československu. Zároveň můžeme z OZ/50 vyčíst silný vliv marxistických ideologií a vliv občanského zákoníku Ruské sovětské federativní socialistické republiky z roku 1922.⁹³

⁸⁵ ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír (edd.). *Komentář ke československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl 3, (§§ 531 až 858)*. Praha: V. Linhart, 1936, s. 577.

⁸⁶ SCHELLE, TAUCHEN: *Občanské zákoníky...*, s. 357.

⁸⁷ Tamtéž, s. 353.

⁸⁸ ROUČEK, SEDLÁČEK: *Komentář ke československému obecnému zákoníku občanskému (díl III.) ...*, s. 577.

⁸⁹ Ústavní zákon č. 150/1948 Sb., Ústava Československé republiky, ve znění pozdějších předpisů.

⁹⁰ K tomu blíže KUKLÍK, Jan a kol. *Vývoj československého práva 1945-1989*. Praha: Linde Praha, 2009, s. 122–129.

⁹¹ ŠVESTKA, Jiří, DVORÁK, Jan a kol. *Občanské právo hmotné*. 5., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009. s. 60.

⁹² Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁹³ KANDA, Antonín. K problematice nového čs. občanského práva. *Právník*, 1991, roč. 130, č. 6, s. 519.

Vlna socialistické ideologie se nevyhnula ani institutu nabytí od nevlastníka. Přestože se OZ/50 snaží zachovat kontinuitu s ABGB, je v ustanovení vliv socialistické ideologie velmi patrný. Problematika nabývání od nevlastníka byla upravena v OZ/50 v § 154, § 193 a § 557, jenž se zabýval nabýváním od nepravého dědice. První paragraf ustanovení § 154, jenž zněl: „O vydání věci nelze žalovat oprávněného držitele (§ 145), který věci nabyt výrokem úředním (§ 114) nebo ve veřejné dražbě i mimo úřad provedené, a jde-li o věc movitou, ani tehdy, nabyt-li jí za plat buď od někoho, kdo je oprávněn s takovými věcmi obchodovat, anebo od toho, komu jí žalobce sám svěřil. V těchto případech nabývá oprávněný držitel práva vlastnického,“ byl silně ovlivněn § 367 ABGB. Ustanovení je obdobně jako v ABGB formulováno jako ochrana oprávněného držitele před vindikační žalobou, která je ovšem v případě, kdy oprávněný držitel nabyt věc výrokem úředním nebo ve veřejné dražbě, rozšířena i na nabyvatele věcí nemovitých. Lze se tedy domnívat, že tyto dva případy nabytí vlastnického práva měly být oproti ostatním privilegovány. Koneckonců se k tomu vyjadřuje i důvodová zpráva, dle které bylo „v zájmu právní jistoty a v zájmu autority úředních opatření, aby nabytí v dobré víře z výroku úředního bylo považováno za nabytí původní a nikoli odvozené.“⁹⁴ Rozdíl v ustanovení můžeme spatřovat i v případě rozšíření úplatnosti nabývacího titulu vedle případu, kdy žalobce převodci věc sám svěřil, i na případ, kdy je věc nabyta od někoho, kdo je s takovými věcmi oprávněn obchodovat.

V duchu socialismu se nesl i druhý odstavec § 154, který zněl: „Tato ustanovení však neplatí, žaluje-li o vydání věci socialistická právnická osoba a je-li na vrácení věci obecný zájem.“ Je tedy patrné, že socialistická právnická osoba se dostávala do privilegovaného postavení. „Subjekt socialistického vlastnictví (ať státního nebo družstevního) může i v tomto případě žalovat na vrácení věci, jestliže je na vrácení obecný zájem (to posoudí soud podle volné úvahy).“⁹⁵

Dalším okruhem případů, kde se můžeme setkat s nabytím od nevlastníka, je § 193, jenž upravuje problematiku zástavního práva k movité věci v návaznosti na § 154. To ovšem není předmětem této práce.

Pro naši práci je mnohem důležitější ustanovení § 557, které vedle generální klauzule obsažené v § 154 upravovalo nabytí od nepravého dědice. K němu důvodová zpráva uvádí, že „osnova počítá s možností, že pravý dědic se zjistí teprve později, zejména, že dědictví bude snad dědici potvrzeno dědici nepravému. Takové případy řeší podle zásad platných o oprávněném a neoprávněném držiteli (§§ 145 až 149).“⁹⁶ Znění tohoto ustanovení bylo následující: „(1) Zjistí-li se pravý dědic teprve později, je povinen i ten, komu bylo dědictví soudem potvrzeno, vydat mu majetek, který z dědictví má,

⁹⁴ PARMA, Miloš. *Občanský zákoník*. 2. oprav. a dopl. vyd. Praha: Orbis, 1951, s. 248–249.

⁹⁵ Tamtéž, s. 249.

⁹⁶ Tamtéž, s. 306.

podle zásad o oprávněném a neoprávněném držiteli (§ § 145 a násl.); přitom se však nesmí na škodu pravého dědice obohatit. Kdo v dobré víře něčeho nabyt od nepravého dědice, jemuž bylo nabytí soudem potvrzeno, nikomu za to není odpovědný. (2) Předchozí ustanovení platí obdobně, připadlo-li dědictví jako odúmrt' státu.“ I zde se můžeme domnívat, že původ tohoto ustanovení tkví v § 824 ABGB.

V prvé řadě je nutné zmínit terminologickou odlišnost v chápání termínů nepravého dědice, jak jej uvádí § 154 OZ/50 a neoprávněného dědice, jak je uvedeno v § 1109 OZ. Domníváme se, že se jedná pouze o estetickou změnu označení pojmu a na jeho výklad změna terminologie nemá žádný vliv. Máme tedy za to, že nepravým dědicem se rozumí dnes dědic neoprávněný.

Nabytí od nepravého dědice bylo v § 557 vykládáno tím způsobem, že ten, kdo v dobré víře něčeho nabyt od nepravého dědice, jemuž bylo nabytí soudem potvrzeno, není nikomu odpovědný. Na rozdíl od § 154 není v § 557 užitá formulace, že se nabývá vlastnické právo. Lze ovšem předpokládat, že faktické právní následky jsou obdobné a k převodu vlastnického práva dochází

i v případě § 557.

2.6 Občanský zákoník z roku 1964

Přijetí OZ/64 vystihl Eliáš, dle něhož „*kodifikační vlna 60. let XX. stol. posunula paradigma ještě dále.*“⁹⁷ V roce 1964 došlo k další rekodifikaci soukromého práva a dosavadní OZ/50 byl nahrazen novým zákonem č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, jenž nabyt své účinnosti dne 1. dubna 1964. OZ/64 v původním znění z roku 1964 vypustil velké množství klasických institutů soukromého práva. Jak uvádí Bělovský, tradiční instituty soukromého práva „*byly programově zcela zdeformovány.*“⁹⁸ Tato deformace se dotkla i nabývání od neoprávněného, které se zúžilo pouze do § 228 a § 486 a ochrana tak byla okleštěna na minimum.⁹⁹

Po roce 1989 v duchu politických a společenských změn vznikla potřeba rozsáhlé změny OZ/64, aby odpovídal duchu politicko-společenských změn společnosti. K přijetí novely došlo zákonem č. 509/1991 Sb., zákon, kterým se mění, doplňuje a upravuje občanský zákoník. Touto novelou byl vypuštěn bez náhrady § 228, jež byl považován za relikv socialismu, což vedlo k absurdnímu závěru, kdy chyběla v účinném právu generální klauzule nabývání od neoprávněného. OZ/64 po této novele upravoval nabývání od neoprávněného pouze ve formě ochrany obsažené v § 486, která přečkala novelu beze změny. K tomuto kroku se kriticky

⁹⁷ ELIÁŠ: *Mobilia non habent sequelam...*, s. 63.

⁹⁸ KUKLÍK, Jan a kol. *Vývoj československého práva 1945-1989*. Praha: Linde Praha, 2009, s. 521.

⁹⁹ Knapp mezi případy nabytí od nevlastníka řadí i nabytí pravomocným rozhodnutím státního orgánu (§ 133 OZ/64). KNAPP, Viktor, LUBY, Štefan a kol. *Československé občanské právo, svazek I*. Praha: Orbis, 1974, 587 s.

vyjádřil Borsík, který kritizoval vypuštění § 228 bez náhrady a domnívá se, že „*rekodifikátori ich nesprávne vylúčili jako súčasť konceptu socialistických služieb.*“¹⁰⁰ Obdobně Eliáš k tomu dodává, že „*absence generální úpravy nabytí vlastnického práva od neoprávněného v občanském zákoníku vyvolává nerovnováhu celého systému a mění jeho kvalitu.*“¹⁰¹

Velmi diskutovaným tématem doby se stala nevyváženost právní úpravy v návaznosti na § 446 ObchZ,¹⁰² který po roce 1991 nabytí od nevlastníka v obecné rovině, na rozdíl od OZ/64 upravuje. Vzniká tak dvojkoľejnost právní úpravy, která přináší „*neodůvodněné a nedobře promyšlené rozdíly mezi úpravou v občanském a obchodním zákoníku.*“¹⁰³ Stavíme se k této situaci s podivem,

že zákonodárce takto nesystematicky postupoval s ohledem na čl. 11 LZPS.¹⁰⁴ Vlastnické právo rozdílných subjektů za tohoto stavu v rámci českého práva nepožívá stejnou ochranu.¹⁰⁵ Ještě více zarážející je fakt, že posláním institutu nabytí od nevlastníka je ochrana především těch nejslabších, ovšem zákonodárce se vydal cestou ochrany těch nejsilnějších, tedy podnikatelů.¹⁰⁶

2.6.1 Ochrana nabyvatele prostřednictvím § 228

V původním znění § 228 se uvádí následující: „Převede-li organizace na občana poskytnutou službu vlastnictví k věci, nemohou být proti němu uplatněna práva jiných osob týkajících se této věci. Totéž platí, jestliže občan poskytnutou službou nabude práva věc užívat.“
Je tedy zřejmé, že cílem zákonodárce byla vyšší míra ochrany, kterou zdůvodňoval snahou více chránit zájmy občana, jenž nabytí věc od socialistické organizace.¹⁰⁷ Nabytí od nevlastníka OZ/64 v § 228 zúžil pouze pro případy, kdy v pozici převodce vystupovala socialistická organizace. Oproti OZ/50 ovšem mohly být prostřednictvím této „generální klauzule“ nabyvány jak věci movité, tak nemovité.

Text zákona dokonce nevyžadoval ani dobrou víru na straně nabyvatele od nevlastníka, což se v právněhistorickém kontextu jeví velice nesystematické, s ohledem na skutečnost, že všechny předchozí úpravy dobrou víru vyžadovaly. Navzdory jazykovému výkladu zákona došel Luby ve své učebnici k odlišnému závěru, který zdůvodnil následovně: „*Ustanovení § 228 nabytí vlastnictví neváže výslovně na dobrou víru nabyvatele. Při doslovném výkladu by tedy podle § 228*

¹⁰⁰ BORSÍK, Daniel. Nadobudnutie vlastníctva od neoprávněného jako prejav ochrany dobrej viery v komparatívnom súkromnom práve. *Právní rozhledy*, 2013, roč. 20, č. 7, s. 242.

¹⁰¹ ELIÁŠ: *Mobilis non habent sequelam...*, s. 65.

¹⁰² Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁰³ KOTÁSEK: K nabytí od nevlastníka..., s. 132.

¹⁰⁴ Čl. 11 LZPS deklaruje, že vlastnické právo všech vlastníků má stejný zákonný obsah a ochranu.

¹⁰⁵ KOTÁSEK: K nabytí od nevlastníka..., s. 48. nebo VANĚK, Jakub. Nabytí vlastnického práva od neoprávněného podle nového občanského zákoníku. *Právní rozhledy*, 2014, roč. 21, č. 2, s. 44.

¹⁰⁶ ELIÁŠ: *Mobilis non habent sequelam...*, s. 65.

¹⁰⁷ KNAPP, Viktor, LUBY, Štefan a kol. *Československé občanské právo, svazek II.* Praha: Orbis, 1974, s. 12.

vlastnictví získal i nabyvatel nepoctivý. Tomuto výkladu by mohl svědčit i argument a contrario z § 486, které nabytí vlastnictví od nepravého dědice výslovně váže na dobrou víru nabyvatele. Takový argument ovšem byl dost nespolehlivý a tento výklad by mohl vést ke křivě vyslovené nepoctivosti, což zákonem jistě nebylo zamýšleno. Proto, ačkoli o tom § 228 výslovně nehovoří, je nutné jej patrně vykládat tak, že dopadá pouze na případy, kdy občan, který věc nabyl, je v dobré víře.¹⁰⁸ Nedostatek právní úpravy tak byl řešen výkladem.

Jednu ze zvláštností původního znění § 228 můžeme spatřit také v tom, že ochrana byla vázána na převod vlastnického práva, s kterým z povahy věci socialistická organizace nedisponovala a byla pouhým držitelem.¹⁰⁹ Toto řešení bylo zvoleno nejspíš z důvodu, že z původního znění OZ/64 byl institut držby vypuštěn a zpět začleněn až následující novelou.

2.6.2 Ochrana nabyvatele prostřednictvím § 486

Vedle generální klauzule OZ/64 upravoval po vzoru § 557 OZ/50 a § 824 ABGB nabytí od nepravého dědice v § 486, kde bylo uvedeno: „Kdo v dobré víře něco nabyl od nepravého dědice, jemuž bylo dědictví potvrzeno, je chráněn tak, jako by nabyl od oprávněného dědice.“ Toto ustanovení bylo judikaturou postupně vykládáno jako výjimka z obecné zásady „*nemo plus iuris*“¹¹⁰ a jeho zavedení bylo podmíněno především posílením důvěry v pravomocná rozhodnutí o potvrzení dědictví, i přestože tato rozhodnutí nejsou v souladu s materiální pravdou.

Otázkou je, koho můžeme za nepravého dědice považovat. Zákon výslovně stanovuje, kdo je nepravým dědicem. Je jím ten, kdo „nabyl od nepravého dědice, jemuž bylo dědictví potvrzeno.“ Toto znění ovšem není jednoznačné a vyvinula se k němu poměrně široká judikatura. Nejvyšší soud ČR se k této otázce ve svém usnesení ze dne 8. 10. 2001 vyjádřil následovně: „*Nepravým dědicem je osoba, která podle rozhodnutí o dědictví nabyla majetek zůstavitele, ačkoli podle dědického práva jej neměla nabyt buď vůbec nebo v takovém rozsahu, v jakém jej nabyla.*“¹¹¹ Jak správně uvádí Němcová, postavení nepravého dědice je tedy závislé na dvou skutečnostech: faktická držba věci a výsledek projednání dědictví.¹¹² Tot' vše k pozitivní definici nepravého dědice. Pro pochopení je ovšem vhodné zmínit i negativní vymezení, dle něhož máme za to, že nepravým dědicem se nemůže stát osoba, která se svémocně ujala předmětu dědictví, aniž by se řídila

¹⁰⁸ KNAPP, LUBY: *Československé občanské právo...*, s. 12.

¹⁰⁹ ELIÁŠ: *Mobilia non habent sequelam...*, s. 64.

¹¹⁰ K tomu Nejvyšší soud ve svém rozsudku ze dne 28. 1. 2010, sp. zn. 29 Cdo 852/2009 uvedl následující: „*Právní úprava nabytí vlastnického práva od nevlastníka, zakotvená v ustanovení § 446 obč. zák. představuje výjimku z obecné právní zásady, podle níž nikdo nemůže převést na druhého více práv, než má sám.*“

¹¹¹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 8. 10. 2001, sp. zn. 22 Cdo 1206/2001. Obdobně se vyjádřil k této problematice Nejvyšší soud ČR i v usnesení ze dne 15. 3. 2011, sp. zn. 28 Cdo 2264/2009, když uvedl, že „*nepravým dědicem je osoba, která podle rozhodnutí soudu o dědictví nabyla majetek zůstavitele, ačkoli jej neměla nabyt buď vůbec, nebo ne v takovém rozsahu, v jakém jej nabyla.*“

¹¹² NĚMCOVÁ, Jitka. Ochrana oprávněného dědice. *Ad Notam*. 2003, roč. 4, č. 4., s. 79.

pravomocným usnesením soudu. V takovém případě je na místě, jít cestou žaloby na vydání věci dle § 126.¹¹³

Jak již bylo zmíněno, zásadní odlišností od generální klauzule v § 228 je požadavek dobré víry nabyvatele. Jinými slovy, kdo nabyl od nepravého dědice v dobré víře, stává se vlastníkem věci.¹¹⁴ Otázkou je, k čemu se dobrá víra váže. Praxe dovodila, že v dobré víře jedná ten nabyvatel, který „nevěděl a ani nemohl vědět o tom, že dědictví či jeho část, která je předmětem nabyvatelova oprávnění, měla připadnout někomu jinému než tomu, jehož prostřednictvím daná majetková hodnota přešla na nabyvatele.“¹¹⁵

Pro nabytí vlastnického práva není tedy rozhodné, zda převodce byl v dobré nebo zlé víře k předmětu nabytí dědictví.

Problematická se ovšem jeví otázka, koho tíží důkazní břemeno k prokázání dobré víry. Judikatura byla v tomto ohledu nejednotná, kdy proti sobě stál Ústavní soud ČR a Nejvyšší soud ČR.¹¹⁶ Dle judikatury Ústavního soudu ČR¹¹⁷ se dobrá víra presumovala, výklad Nejvyššího soudu ČR¹¹⁸ byl odlišný a domníval se, že nabyvatele tíží důkazní břemeno a ten musel svoji dobrou víru dokazovat.

2.7 Občanský zákoník z roku 2012

Při zkoumání a výkladu OZ je vhodné se zabývat vývojem jeho ustanovení již od počátku kodifikačních prací. Ten můžeme datovat od roku 2000, kdy byl k OZ vydán věcný záměr.¹¹⁹ Už tento dokument obsahuje zmínku o institutu nabývání od neoprávněného. Samotný záměr tvrdí, že naše právo je ovládáno mnohokrát omílanou zásadou „*nemo plus iuris*.“ Připouští ovšem, že tato zásada je prolomena jednak v § 486 OZ/64, týkající se nabytí od nepravého dědice, tak i v § 446 ObchZ. Taktéž záměr připouští, že ochrana bude poskytována i nepodnikatelským subjektům, čímž bude překlenuta dvojkolejnost právní úpravy.¹²⁰ V neposlední řadě si věcný záměr klade za cíl zvážit situace, ve kterých se bude dobrá víra nabyvatele presumovat, a ve kterých bude nabyvatel nucen unést důkazní břemeno ohledně dobré víry.¹²¹

¹¹³ Tamtéž, s. 81.

¹¹⁴ KNAPP, Viktor, PLANK, Karol a kol. *Učebnice československého občanského práva. Svazek II.* Praha: Orbis, 1965, s. 553.

¹¹⁵ ČEŠKA, Zdeněk a kol. *Občanský zákoník: komentář. II. svazek.* Praha: Panorama, 1987, s. 729.

¹¹⁶ VOSTŘELOVÁ, Simona. *Posuzování dobré víry ve vztahu k nabytí nemovité věci od nevládníka* [online]. epravo.cz, 23. listopadu 2016. [cit. 25. února 2019]. Dostupné na <<https://www.epravo.cz/top/clanky/posuzovani-dobre-viry-ve-vztahu-k-nabyti-nemovite-veci-od-nevladnika-103992.html?mail>>.

¹¹⁷ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 16. 10. 2007, sp. zn. Pl. ÚS 78/06.

¹¹⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2008, sp. zn. 31 Cdo 3177/2005 nebo Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. 3. 2011, sp. zn. 28 Cdo 2264/2009.

¹¹⁹ *Věcný záměr* [online]. [cit. 27. listopadu 2018]. Dostupné na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/vecny_zamer_OZ_2000.pdf>.

¹²⁰ Tamtéž.

¹²¹ Tamtéž.

První verze návrhu OZ byla publikována 17. května 2005 a představovala první paragrafové znění nově vznikajícího kodexu, k němuž byla posléze zahájena odborná diskuze. Poté pokračovaly návrhy z let 2007, 2009 a 2011, u kterých je vidět určitý posun ve vnímání institutu nabývání od neoprávněného. Z toho důvodu je v následujících podkapitolách vylíčen vývoj kodifikačních prací, na kterém lze pozorovat, jakým směrem se současná právní doktrína vydává.

2.7.1 Návrh OZ z roku 2005¹²²

Návrh OZ z roku 2005 upravoval nabývání od neoprávněného v §§ 964–967. Na rozdíl od uzákoněného znění nepracoval s pojmem nabývání vlastnického práva od neoprávněného, ale využil označení nabývání vlastnického práva od nevlastníka. Současný § 1109 byl obsažen v § 964 návrhu, jehož znění bylo následující:

(1) Ten, komu byla věc nezapsaná ve veřejném seznamu převedena tak, že byl vzhledem ke všem okolnostem v dobré víře, že převodce je oprávněn vlastnické právo k věci na něho převést, zvláště stal-li se převod vlastnického práva

a) veřejnou dražbou,

b) od podnikatele při jeho podnikatelské činnosti v rámci běžného obchodního styku, anebo

c) za úplatu od někoho, komu vlastník sám věc svěřil,

stává se vlastníkem věci.

(2) Vlastníkem věci se stane i ten, kdo prokáže svoji dobrou víru, že převodce je oprávněn vlastnické právo k věci na něho převést, i když na něho věc byla převedena za jiných okolností, než stanoví první odstavec § 965. Ustanovení § 964 se nepoužije, prokáže-li vlastník do jednoho roku ode dne převodu, že ho ten, kdo věc převedl třetí osobě, zbavil věci úmyslným trestným činem.

Jistou odlišnost od uzákoněné úpravy můžeme spatřovat ve skutečnosti, že výčet skutkových podstat, na které dané ustanovení dopadá, byl upraven demonstrativním výčtem, zatímco dnes pracujeme s výčtem taxativním. Jak uvádí důvodová zpráva k návrhu, osnova nerozlišuje mezi věcmi movitými a nemovitými, ale důraz klade na to, zda věc je nebo není evidována ve veřejném seznamu.¹²³

§ 964 návrhu neupravoval výslovně nabývání od neoprávněného dědice, jak jej známe dnes, a nenavazoval tak na OZ/64. Domníváme se, že nabyvateli od neoprávněného dědice

¹²² *Návrh OZ z roku 2005* [online]. [cit. 25. února 2019]. Dostupné na <http://obcansky.zakonik.justice.cz/images/pdf/OZ_verze_2005.pdf>.

¹²³ *Důvodová zpráva k návrhu OZ z roku 2005* [online]. [cit. 25. února 2019]. Dostupné na <http://obcansky.zakonik.justice.cz/images/pdf/OZ_verze_2005.pdf>.

by v takovém případě zbývala možnost jít cestou druhého odstavce. Za takové situace by ovšem byl dle našeho názoru nucen zcela nesystematicky unést důkazní břemeno v otázce dobré víry.

2.7.2 Návrh OZ z roku 2007¹²⁴

V návrhu z roku 2007 nalezneme problematiku nabývání od neoprávněného v § 982 a § 983. Tento návrh vycházel rovněž jako návrh z roku 2005 z věcného záměru a terminologicky používal označení nabývání vlastnického práva od nevlastníka. Znění § 982 bylo následující:

(1) Ten, komu byla převedena věc, která není zapsána ve veřejném seznamu, tak, že byl vzhledem ke všem okolnostem v dobré víře, že převodce je oprávněn na něho převést vlastnické právo k věci, zvláště stal-li se převod vlastnického práva

a) veřejnou dražbou,

b) od podnikatele při jeho podnikatelské činnosti v rámci běžného obchodního styku,

c) za úplaty od někoho, komu vlastník věc svěřil,

d) od neoprávněného dědice, jemuž bylo dědictví potvrzeno, anebo

e) na regulovaném trhu,

stává se vlastníkem věci.

(2) Vlastníkem věci se stane i ten, kdo prokáže svoji dobrou víru v oprávnění převodce převést na něho vlastnické právo k věci, třebaže mu byla věc převedena za jiných okolností, než stanoví odstavec 1. To neplatí, prokáže-li vlastník do jednoho roku ode dne převodu, že ho ten, kdo věc převedl třetí osobě, zbavil věci činem povahy úmyslného trestného činu.

Pro potřeby této práce, zásadní změnu spatřujeme v rozšíření skutkových podstat demonstrativního výčtu nabývání od nevlastníka, kam bylo mimo jiné po vzoru OZ/64 zařazeno pod bod d) daného ustanovení nabývání od neoprávněného dědice, jemuž bylo dědictví potvrzeno, čímž byla ulehčena pozice nabyvatele, který od neoprávněného dědice věc získal, jelikož již nebyl tížen prokazováním dobré víry.

2.7.3 Návrhy OZ z roku 2009¹²⁵ a 2011¹²⁶

Návrh z roku 2009 obsahoval problematiku nabývání od neoprávněného v §§ 1041–1043. Toto znění osnovy přineslo oproti znění z roku 2007 řadu změn. První z nich je, že demonstrativní výčet privilegovaných způsobů nabytí, jimž svědčila domněnka dobré víry, byl nahrazen výčtem taxativním. To vedlo k odstranění problémů s výkladem generální klauzule

¹²⁴ *Návrh OZ z roku 2007* [online]. [cit. 25. února 2019]. Dostupné na <http://obcansky.zakoni.justice.cz/images/pdf/OZ_s_DZ_verze_2007.06.03.pdf>.

¹²⁵ *Návrh OZ z roku 2009* [online]. [cit. 25. února 2019]. Dostupné na <http://obcansky.zakoni.justice.cz/images/pdf/Navrh_obcanskeho_zakoniku_duben_2009_.pdf>.

¹²⁶ *Návrh OZ z roku 2011* [online]. [cit. 25. února 2019]. Dostupné na <http://obcansky.zakoni.justice.cz/images/pdf/OZ_Navrh_zakona_s_obsahem_11042011.pdf>.

obsažené v druhém odstavci citovaného ustanovení.¹²⁷ Další novinkou, kterou tento návrh přináší, je změna terminologie. Návrh již nepočítá s nabytím od nevlastníka, ale přináší pojem nabytí

od neoprávněného. Důvodová k tomu uvádí: „*V praxi se často zjednodušeně mluví o nabytí od nevlastníka; to není přesné, protože např. komisionář může vlastnické právo k věci oprávněně převést druhé straně vlastním jménem, i když není vlastníkem. Navržená ustanovení se týkají případů, kdy vlastnické právo převádí druhé straně někdo, kdo vlastníkem není ani nemá právo vlastnické právo druhé straně převést.*“¹²⁸ Kritický pohled k takovému řešení přináší Horák, který připouští, že „*kategorie „nabytí od nevlastníka“ je širší než „nabytí vlastnického práva od neoprávněného.*“¹²⁹ Přesto v literatuře neshledává argumenty pro to, aby došlo k takové změně terminologie. Jak dále uvádí, použití tohoto termínu může budít nesprávný dojem, že jde o převod vlastnického práva, přestože většina autorů jej považuje za přechod.¹³⁰

Současné znění §§ 1109–1113 obsahovaly §§ 1081–1085 návrhu z roku 2011 v naprosto totožném znění, v jakém jej známe dnes, proto následující výklad budeme směřovat pouze k účinné právní úpravě.

2.7.4 Účinné znění OZ

Nový občanský zákoník¹³¹ z roku 2012 nabyl účinnosti dne 1. 1. 2014. S nabýváním od neoprávněného se v OZ setkáváme v §§ 1109–1113.

Problematika nabývání od neoprávněného dědice se v OZ nachází v taxativním výčtu v § 1109, dle jehož znění se „*vlastníkem věci stane ten, kdo získal věc, která není zapsána ve veřejném seznamu, a byl vzhledem ke všem okolnostem v dobré víře v oprávnění druhé strany vlastnické právo převést na základě řádného titulu, pokud k nabytí došlo d) od neoprávněného dědice, jemuž bylo nabytí dědictví potvrzeno.*“

¹³² Jedná se o úpravu kontinuální, která historicky navazuje na § 486 OZ/64, který byl účinný až do přijetí OZ. Jistou změnou je dle našeho názoru pouze terminologická změna, kdy je pojem „nepravý dědic“ nahrazen pojmem „neoprávněný dědic“. Za neoprávněného dědice tak bude nadále považován ten, „*komu bylo dědictví potvrzeno soudem, neboť nebylo známo „lepší“ dědické právo*

¹²⁷ § 1041 Návrhu OZ z roku 2009: (2) Vlastníkem věci se stane i ten, komu byla věc vydána, prokáže-li dobrou víru v oprávnění převodce převést na něho vlastnické právo k věci, třebaže k převodu došlo za jiných okolností. To neplatí, pokud vlastník prokáže, že věc pozbyl ztrátou nebo činem povahy úmyslného trestného činu. Dostupné na <http://obcansky.zakonik.justice.cz/images/pdf/Navrh_obcanskeho_zakoniku_duben_2009_.pdf>.

¹²⁸ *Důvodová zpráva k návrhu OZ z roku 2009* [online]. [cit. 26. února 2019]. Dostupné na <http://obcansky.zakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova_zprava_duben_2009_.pdf>.

¹²⁹ HORÁK, Ondřej. Historické zdroje úpravy nabytí vlastnického práva od nevlastníka. Kapitola z dějin právního myšlení. In BUBELOVÁ, Kamila (ed.). *150 let Všeobecného obchodního zákoníku*. Olomouc: Univerzita Palackého, s. 23–24.

¹³⁰ Tamtéž, s. 24.

¹³¹ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

¹³² § 1109 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

někoho jiného.“¹³³ Domníváme se tedy, že judikatura k § 486 OZ/64 není překonána a je možné z ní nadále přiměřeně vycházet.

Jak dále uvádí komentářová literatura, k tomu, aby došlo k nabytí, musí být splněny dvě kumulativní podmínky. Za prvé, převodcem věci musí být dle dikce zákona vždy dědic. Vyloučeny jsou tedy osoby, které nabyly prostřednictvím odkazu.¹³⁴ Za druhé, zároveň musí dojít k potvrzení dědictví, které se řídí §§ 1690–1693 OZ. K potvrzení dědictví dochází dvojím způsobem, pravomocným usnesením soudu o schválení dědické dohody a pravomocným usnesením soudu o potvrzení dědictví ve smyslu § 185 ZŘS¹³⁵. Jak již bylo v kapitole 3.7.3. zmíněno, taxativní výčet privilegovaných způsobů nabytí v § 1109 předpokládá dobrou víru nabyvatele. Musíme se tedy proto ohradit proti názoru, který v komentáři k OZ prezentuje Dobrovolná, dle které „*Důkazní břemeno obledně prokázání dobré víry při nabytí věci od nepravého dědice nese nabyvatel.*“¹³⁶

¹³³ NĚMCOVÁ: Ochrana oprávněného dědice..., s. 79.

¹³⁴ THONDEL, Alexandr. In ŠVESTKA, Jirí (ed.). *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 310.

¹³⁵ Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.

¹³⁶ DOBROVOLNÁ: *Občanský zákoník III: věcná práva...*, s. 374.

3 Vybrané problematické aspekty nabývání od neoprávněného dědice

Cílem této kapitoly je přiblížit a rozebrat problematické aspekty, se kterými se setkáváme při aplikaci institutu nabývání od neoprávněného dědice. Hlavní důraz je kladen na jejich historický vývoj a pohled jednotlivých historických úprav.

3.1 Otázka dobré víry

Jednou z nejproblematictějších otázek, se kterou se setkáváme při zkoumání institutu nabývání od neoprávněného dědice, je posouzení dobré víry nabyvatele. O tom, co tento pojem znamená OZ mlčí. S definicemi tohoto pojmu se proto setkáváme v odborné literatuře, kdy ji Tégl chápe jako „*vědomost, resp. nevědomost jistého subjektu o relevantních skutečnostech.*“¹³⁷ Obdobně podle Spáčila je dobrou vírou „*přesvědčení nabyvatele, že nejedná bezprávně, když si např. přisvojuje určitou věc.*“¹³⁸

Při posuzování dobré víry dochází k porovnávání dvou základních zásad, na kterých je postaveno soukromé právo. Klademe si při něm otázku, zda více chránit poctivého nabyvatele nebo dát přednost ochraně vlastnického práva původního vlastníka. Vytváříme tak pomyslnou hranici, která nám určuje, kdy ještě poctivého nabyvatele chránit a kdy už dochází k nepřiměřeným zásahům do vlastnického práva původního vlastníka.

Než se ovšem dostaneme k samotnému problému, přiblížme si, jak by v praxi vypadalo absolutní použití těchto zásad.¹³⁹

Absolutní dodržování ochrany vlastnického práva původního vlastníka by nejvíce odpovídalo římskoprávnímu vzoru, jelikož odpovídá zásadě „*nemo plus iuris.*“ Vlastnické právo by mohlo přejít pouze se souhlasem dosavadního vlastníka, bez ohledu na to, zda by byly dodrženy všechny ostatní předpoklady převodu vlastnického práva. Důsledné dodržování tohoto principu by vyvolávalo neplatnost všech právních jednání, kterými by vlastnictví převáděla osoba odlišná od vlastníka. Jak správně uvádí Tégl,¹⁴⁰ v právních rádech kontinentální Evropy bylo od tohoto přístupu upuštěno především pro jeho nepraktičnost, kterou spatřujeme v omezení obchodních vztahů, jelikož by nabyvatelé uzavírali své smlouvy pouze s „ověřenými“ partnery.

Opačným krajním řešením je absolutní ochrana poctivého nabyvatele v dobré víře. V takovém případě nabyvatel v dobré víře věc získává od vlastníka, a to i v případech, kdy do svého vlastnictví získá věci z trestné činnosti. Při důsledném dodržování tohoto přístupu by dosavadnímu vlastníku nepříslušela žádná ochrana a nabyvatel by byl nepřiměřeně chráněn i proti

¹³⁷ TÉGL, Petr. Další úvahy o dobré víře v subjektivním smyslu. *Ad Notam*, 2007, roč. 13, č. 6, s. 183.

¹³⁸ SPÁČIL, Jiří. *Ochrana vlastnictví a držby v občanském zákoníku*. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 191.

¹³⁹ K tomu též TÉGL: Ochrana poctivého nabyvatele..., s. 44.

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 45.

němu. I toto řešení je poněkud kostrbaté a je tedy zřejmé, že budeme nuceni hledat mezi těmito dvěma cestami určitý kompromis.

3.1.1 K čemu se dobrá víra váže?

Pro naše následující zkoumání jsme si položili následující otázku. K čemu se dobrá víra váže? Odpověď na ni je poměrně složitá, protože se v našem případě jedná o specifický případ nabývání od neoprávněného, který je vyčleněn z generální klauzule a umístěn samostatně do oblasti upravující dědické právo. Již ABGB v § 824 stanovuje, že „třetí poctivý držitel neodpovídá nikomu za kusy dědictví mezitím nabyté.“ Jelikož je § 824 ABGB speciálním případem nabytí od nevlastníka dle § 367 ABGB, domníváme se, s odkazem na komentář Roučka a Sedláčka, že je nutné na nabývání dle § 824 ABGB použít v otázce poctivosti analogicky § 367 ABGB.¹⁴¹

Dle § 824 je vyžadována určitá míra poctivosti na straně nabyvatele. Tou měrou je přesvědčení nabyvatele ve své vlastní vlastnictví.¹⁴² Rouček se Sedláčkem toto přesvědčení vážou k pečlivosti řádného hospodáře, kdy nabyvateli ujde, že převodce není vlastníkem, a tudíž má za to, že se sám stal vlastníkem. Z toho důvodu nepostačovalo, že nabyvatel nevěděl nebo nemohl vědět o nedostatku předchůdce práva, ale byla od něj vyžadována míra pečlivosti, kterou se řídí řádný hospodář.¹⁴³ Směrnice, kdy nabyvatel nebyl v dobré víře, nám podává § 368, který přináší výčet okolností způsobujících nepoctivou držbu nabyvatele. Dle tohoto ustanovení byla dobrá víra nabyvatele vyloučena, jestliže mohl mít důvodné podezření ohledně držby převodce již z povahy věci, kterou na sebe převedl, nebo z jejíž nenápadně příliš nepatrné ceny nebo ze známých osobních vlastností svého předchůdce, z jeho živnosti anebo z jiných okolností.

Dle Roučkova a Sedláčkova komentáře „*poctivým jest, neví-li, že svým nabytím poškodí pravého dědice, neboť i když zná lepší právo jiné osoby, smí držitele pozůstalostní věci pokládati za poctivého (za vlastníka) a v pochybnostech také může míti za to, že pravý dědic, který si nevymohl příkázání pozůstalosti, nemíni své dědické právo uplatniti.*“¹⁴⁴ Lze tedy míti za to, že Rouček se Sedláčkem poctivost dle § 824 vykládali tím způsobem, že poctivost spočívala v tom, že nabyvatel je přesvědčen o tom, že nabytím věci nikterak nepoškodí pravého dědice.

Otázka, k čemu se dobrá víra váže, v následujících úpravách vycházela z výkladu ABGB. Jak meziválečné návrhy, tak i OZ/50, vycházel z díkce, že se dobrá víra váže k tomu, že převodce

¹⁴¹ ROUČEK, SEDLÁČEK: *Komentář k československému obecnému zákoníku (díl II.)* ..., s. 321.

¹⁴² § 326 ABGB: „Kdo z pravděpodobných důvodů pokládá věc, kterou drží, za svou, je poctivým držitelem. Nepoctivým držitelem je ten, kdo ví nebo z okolností musí se domnívat, že věc, která je v jeho držbě, náleží jiné osobě. Z omylu o skutečnostech nebo z neznalosti zákonných předpisů lze býti nepořádným (§ 316) a přece poctivým držitelem.“

¹⁴³ ROUČEK, SEDLÁČEK: *Komentář k československému obecnému zákoníku (díl II.)* ..., s. 320.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 324.

je oprávněným dědicem. Obdobný přístup zachoval i OZ/64, ve kterém bylo nabývání od nevlastníka silně omezeno.

Po vzoru ABGB se s obdobným přístupem setkáváme i v OZ. Ten ovšem neupravuje obdobné pravidlo, jaké bylo formulováno v § 368 ABGB. Z toho důvodu si budeme muset vystačit s obecným pravidlem poctivé držby v § 992 OZ, dle něhož ten, kdo má z přesvědčivého důvodu za to, že mu náleží právo, které vykonává, je poctivým držitelem. Poctivá držba je tedy založena na pozitivním subjektivním¹⁴⁵ přesvědčení nabyvatele o existenci vykonávaného práva. Poctivým nabyvatelem se podle § 1109 OZ ovšem stane pouze ten, kdo byl vzhledem ke všem okolnostem v dobré víře v oprávnění druhé strany vlastnické právo převést. Hovoříme tedy o tzv. objektivizovaném subjektivním přesvědčení, které je vyjádřeno právě souslovím „vzhledem ke všem okolnostem.“ To znamená, že při posouzení dobré víry nepostačuje pouhé hodnocení toho, jak je jednáající osoba přesvědčena, ale je ovšem nutno brát v potaz i určitou míru opatrnosti v souladu s § 4 OZ. K tomuto řešení se rovněž vyslovil Nejvyšší soud ČR: „*Posouzení toho, zda držitel je se zřetelem ke všem okolnostem v dobré víře, že mu věc náleží, nemůže vycházet jen z posouzení subjektivních představ držitele. Dobrá víra držitele musí být v dané věci posuzována i z hlediska, zda držitel při zachování náležité opatrnosti, kterou lze s přihlédnutím k okolnostem konkrétního případu po každém subjektu práva požadovat.*“¹⁴⁶ Obdobný názor ostatně zastávali ve svém komentáři Rouček a Sedláček, dle nichž má každý jednat s pečlivostí řádného hospodáře.¹⁴⁷

Přístup pojatý v OZ v komentáři kritizuje Dobrovolná.¹⁴⁸ Připomíná, že se u poctivé držby držitelovo přesvědčení vztahuje na domnělé vlastnické právo převodce. U nabytí od neoprávněného je vedle tohoto domnělého vlastnického práva ovšem nutno zvážit i oprávnění převodce vlastnické právo převést. V našem případě tak půjde o přesvědčení, že převodci bylo dědictví potvrzeno na základě řádného titulu a je tak oprávněným dědicem. Poctivost je tedy vyloučena pouze v případě, že nabyvatel věděl, že jeho předchůdce neměl postavení oprávněného dědice, jemuž bylo dědictví potvrzeno.

Dle Dobrovolné „*v kontextu českého občanského práva bychom mohli konstatovat, že nabyvateli škodí pouze vědomá nedbalost.*“¹⁴⁹ S tímto názorem se plně ztotožňujeme, protože v případě nabývání

od neoprávněného dědice nabyvatel vychází ze správnosti rozhodnutí soudu, kterým bylo dědictví potvrzeno. Jeví se zcela nepřiměřené, aby si nabyvatel musel zjišťovat, zda se toto

¹⁴⁵ K pojmu subjektivní a objektivní dobrá víra blíže SPÁČIL, Jiří. Poctivá držba v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*, 2013, roč. 20, č. 2, s. 63–70.

¹⁴⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. ledna 2011, sp. zn. 22 Cdo 877/2009.

¹⁴⁷ ROUČEK, SEDLÁČEK: *Komentář ke československému obecnému zákoníku (díl II.)* ..., s. 320.

¹⁴⁸ DOBROVOLNÁ: *Občanský zákoník III: věcná práva*..., s. 369–372.

¹⁴⁹ Tamtéž, str. 374.

rozhodnutí zakládá na pravdě, či nikoliv. Pokud je tedy dobrá víra založena na aktu veřejné moci, měli bychom ji s ohledem na tento fakt posuzovat mírněji.

Na ochranu nabyvatele nebude podle našeho názoru mít po vzoru OZ/64 vliv ani skutečnost, zda byl v dobré víře i neoprávněný dědic. Zastáváme tedy názor, že i v případě, kdy bude neoprávněný dědic nepoctivý, není nabyvateli na újmu, že věc nabyl od takového dědice, pokud jednal sám v dobré víře v řádný titul vydaný orgánem veřejné moci.¹⁵⁰

3.1.2 Důkazní břemeno prokázání dobré víry

V praxi často omílanou problematikou je otázka, kdo je nucen prokazovat dobrou víru nabyvatele. Je jím oprávněný dědic nebo nabyvatel v dobré víře? Odpověď na tuto otázku prošla postupným vývojem, který bude přiblížen v následující podkapitole.

Pojetí ABGB vycházelo z presumpce poctivosti nabyvatele, když § 328 ABGB stanovil, že „v pochybnosti platí domněnka pro poctivost držby.“ Bylo tedy na původním vlastníkovi, aby tuto domněnku vyvrátil a dokázal, že nabyvatel nebyl v dobré víře ohledně skutečností uvedených v předešlých kapitolách. Jako vodítko k prokazování zlé víry mohl původnímu vlastníkovi sloužit § 368 ABGB upravující objektivně zjistitelné znaky nepoctivé držby.

Obdobný přístup byl ražen i v případě OZ/50, který stanovoval domněnku oprávněné držby v § 145, dle jehož znění se v pochybnostech má za to, že držba je oprávněná. Oprávněným držitelem byl dle téhož ustanovení ten, kdo je ke všem okolnostem v dobré víře, že mu věc nebo právo náleží. Máme za to, že i podle této právní úpravy nesl důkazní břemeno původní vlastník. Ten byl oproti předchozí úpravě ve složitější situaci, jelikož OZ/50 v §§ 150–154 neupravoval výčet okolností vyvracejících dobrou víru tak, jak se s ním setkáváme v § 368 ABGB.

Opačná cesta byla ražena za účinnosti OZ/64, který výslovně dobrou víru neupravoval. Vznikaly tak výkladové problémy a judikatura byla v tomto ohledu poměrně kolísavá.¹⁵¹ Nejvyšší soud ČR se k tomuto problému vyslovil ve svém rozhodnutí tak, že „*nezakotvuje-li příslušná úprava, v níž má dobrá víra konkrétní osoby právní význam, domněnku, že taková osoba je ohledně existence určitých skutečností v dobré víře, stíhá povinnost důkazní (a posléze i břemeno důkazní) o této dobré víře osobu, které je dobrá víra – v rovině právní – ku prospěchu.*“¹⁵² Jednoznačně se tak postavil na stranu názoru, že nabyvatel musel svoji dobrou víru prokazovat. To v praxi znamenalo, že musel tvrdit svoji dobrou víru společně s důkazními prostředky prokazujícími pravdivost svého tvrzení. V případě, že tyto důkazní prostředky dostatečně nedoložil, neunesl důkazní břemeno a soud rozhodl v jeho

¹⁵⁰ ELIÁŠ, Karel. *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. Praha: Linde, 2008, s. 1381.

¹⁵¹ MELZER, Filip, Petr TÉGL a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek I, § 1-117*. Praha: Leges, 2013, s. 132.

¹⁵² Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 1. 2008, sp. zn. 31 Cdo 3177/2005. Obdobně též rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. února 1999, sp. zn. 21 Cdo 1465/98.

neprospěch.¹⁵³ Tento názor zastávala i komentářová literatura.¹⁵⁴ Prokázání dobré víry v případě nabytí od nepravého dědice nebylo ovšem tak problematické, jako v jiných případech nabytí od nevlastníka. Nabyvatel svoji povinnost splnil již tím, že doložil existenci veřejné listiny, v jejíž správnost věřil a na základě které se mylně domníval, kdo je dědicem.¹⁵⁵

Opačný názor zastával Ústavní soud ČR, který razil cestu presumpce dobré víry. Svůj názor vyslovil ve svém nálezu takto: „*Interpretace opačná, dle níž dodatečným odpadnutím právního důvodu, na základě kterého nabytí vlastnictví kterýkoliv z právních předchůdců vlastníka, tento vlastník pozbývá vlastnické právo, ač v kontrastu s tím čl. 11 Listiny a § 123 občanského zákoníku poskytují vlastníkovi ochranu, narušuje celý koncept právní jistoty a ochrany nabytých práv, pochopitelně však jen těch práv, která byla nabyta v dobré víře, kdy dobrá víra vystupuje jako korektiv obecně platný pro občanské právo. V případě akceptování* výkladu § 48 odst. 2 občanského zákoníku, jak byl deklarován občanskoprávním kolegiem Nejvyššího soudu, by si vlastník, který nabytí vlastnictví derivativně, nikdy nemohl být jist svým vlastnictvím, což pojetí materiálního právního státu zjevně neodpovídá.“¹⁵⁶ Stylizoval se tak do role ochránce základních práv a svobod, kdy dle jeho názoru bylo zasaženo do čl. 11 LZPS.

S přijetím OZ došlo k uklidnění situace s ohledem na to, že v § 7 stanovuje domněnku dobré víry, dle níž se má za to, že ten, kdo jednal určitým způsobem, jednal poctivě a v dobré víře. Tuto domněnku je nutné chápat jako obecné pravidlo, z něhož jsou připuštěny výjimky. Judikatura Nejvyššího soudu je tak dle našeho názoru již překonána, jelikož v případě § 1109 se o tuto výjimku nejedná a domněnka dobré víry se uplatní v plné míře. Dle našeho názoru je tedy nesprávný názor, který tvrdí jak Dobrovolná, dle níž „*důkazní břemeno ohledně prokázání dobré víry při nabytí* věci od nepravého dědice nese nabyvatel,“¹⁵⁷ tak i Thöndel: „*Při vymezení dobré víry je sice možné odkázat na § 7, nicméně zřejmě i nadále bude platit, že dobrou víru bude prokazovat ten, kdo se jí dovolává, v tomto případě nabyvatel.*“¹⁵⁸ Na základě předchozího výkladu se totiž domníváme, že důkazní břemeno je v souladu s § 7 OZ na straně původního vlastníka a jeho povinností tak bude tvrdit rozhodné skutečnosti.

¹⁵³ NĚMCOVÁ: Ochrana oprávněného dědice..., s. 83.

¹⁵⁴ HOLUB, Milan a kol. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Linde Praha – Právnícké a ekonomické nakladatelství a knihkupectví Bohumily Hořinkové a Jana Tuláčka, 2002. s. 731. nebo ELIÁŠ: *Občanský zákoník...*, s. 1381.

¹⁵⁵ HOLUB: *Občanský zákoník: komentář...*, s. 731.

¹⁵⁶ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 16. 10. 2007, sp. zn. Pl. ÚS 78/06.

¹⁵⁷ DOBROVOLNÁ: *Občanský zákoník III: věcná práva...*, s. 364.

¹⁵⁸ THÖNDEL: *Občanský zákoník...*, s. 308.

3.2 Předmět nabytí vlastnického práva

Vedle dobré víry bychom rádi věnovali pozornost i předmětu nabytí vlastnického práva od neoprávněného, který prošel rovněž svým vývojem a právní úpravy na území dnešní ČR se k němu stavěly odlišným přístupem, než tomu je dnes.

Zdárným příkladem toho je znění ABGB a otázka, zda se ochrana nabyvatele v dobré víře vztahuje na všechny věci nebo pouze na věci movité. Generální klauzule v § 367 sice umožňovala nabytí od nevlastníka pouze u movitých věcí, avšak speciální ustanovení v § 824 žádné takové pravidlo výslovně nezakotvovalo a Randa jej vykládal tak, že se vztahuje i na nemovité věci a „*nezáleží tedy ani na tom, zdali dědic legitimovaný v knihách byl zapsán či nic.*“¹⁵⁹ I v tomto případě se dle jeho slov jedná o výjimku ze zásady, že nikdo nemůže převést více, nežli sám má. Obdobný přístup volily i prvorepublikové návrhy, které užívaly termín „něčeho“,¹⁶⁰ z kterého usuzujeme, že autoři vycházeli z výkladu k ABGB a účel těchto ustanovení byl shodný. Tuto cestu razil i § 557 OZ/50: „Kdo v dobré víře něčeho nabyl...“ a § 486 OZ/64: „Kdo v dobré víře něco nabyl...“ V minulosti se za účinnosti OZ/64 vedla poměrně zvučná diskuze o možnosti nabývání nemovitých věcí

od nevlastníka, která vyústila v argumentační střet ústavního a nejvyššího soudu. Předmětem sporu bylo porovnání dvou principů, otázky dobré víry a vlastnického práva dle čl. 11 LZPS, který vznikl z důvodu absence generální klauzule nabývání od neoprávněného. V otázce nabývání od nepravého dědice dle § 486 OZ/64, i přes výše zmíněnou diskuzi, ovšem přetrvával názor, že od nepravého dědice je možné nabyt jak věci movité, tak i věci nemovité a jednalo se tak o výjimku od obecného nabývání od nevlastníka.¹⁶¹ „*Chráněno je nabytí jakéhokoliv práva z majetku, který dle usnesení o dědictví připadl z dědictví nepravému dědici, ať již jde o věci movité, nemovité.*“¹⁶²

S přijetím OZ se situace trochu změnila. OZ již nerozlišuje v případě nabytí od neoprávněného na věci movité a nemovité, ale zkoumá, zda je věc evidována ve veřejném seznamu (dále jen „VeřS“)¹⁶³ nebo není. V případě nabytí dle § 1109 je vyžadováno, aby věc nebyla v takovém seznamu evidovaná. Došlo tak oproti § 486 OZ/64 k zúžení okruhu věcí, které lze

od neoprávněného nabyt. Může tak vznikat otázka, proč se nabytí od neoprávněného dědice

¹⁵⁹ RANDA: *Právo vlastnické...*, s. 241.

¹⁶⁰ Tento termín byl užit jak v § 824 návrhu subkomitétu pro věcná práva, tak v § 767 osnovy československého zákona i v § 677 vládního návrhu z roku 1937.

¹⁶¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. března 2011, sp. zn. 29 Cdo 3896/2009. Shodně též NOVÁK, Ondřej. *Nabytí vlastnictví od neoprávněného* [online]. [cit. 12. března 2019]. Dostupné na <<http://www.prf.cuni.cz/ondrej-novak-1404045946.html>>.

¹⁶² ELIÁŠ: *Občanský zákoník: velký akademický komentář...*, s. 1381.

¹⁶³ Veřejný seznam je nový pojem, který byl do právního řádu zaveden s OZ, ten jej však legálně nedefinuje. V praxi se ovšem jedná o registr zřízený za účelem evidence právních objektů a práv nim, který vykazuje znaky formální a materiální publicity. Typicky se tak za veřejný seznam pokládá katastr nemovitostí, evidující nemovité věci.

nevztahuje i na nemovité věci, které jsou evidovány ve VeřS, když bylo dědictví přiznáno. Tato kritika ovšem není oprávněná, jelikož na tyto věci dopadá úprava dle § 984 a násl. OZ, která upravuje princip materiální publicity VeřS. Dle tohoto ustanovení není-li stav zapsaný ve VeřS v souladu se skutečným právním stavem, svědčí zapsaný stav ve prospěch osoby, která nabyla věcné právo za úplatu v dobré víře od osoby k tomu oprávněné podle zapsaného stavu. Oproti předchozí právní úpravě tak není chráněn nabyvatel věci evidované ve VeřS v dobré víře, který věc získal od neoprávněného dědice bezúplatným převodem. Vzniká tak otázka, zda chránit nabyvatele, kdy úplata je v porovnání s tržní hodnotou nepřiměřeně nízká. Tomuto problému je věnována pozornost v následující podkapitole věnující se úplatnosti nabývacího titulu. Je však zřejmé, že v takovém případě budeme muset posoudit okolnosti toho kterého případu, a pokud se bude jednat o disimulované jednání, nabyvateli nebude příslušet ochrana.

3.3 Úplatnost nabývacího titulu

Dalším z diskutovaných témat, která se omílají v souvislosti s nabýváním od neoprávněného, je úplatnost nabývacího titulu. Jak uvádí Tégl,¹⁶⁴ jedná se převážně o právně-politické rozhodnutí. Přesto ovšem zvolení toho kterého přístupu má pro právo zásadní význam.

OZ na řadě míst vyžaduje pro splnění určité podmínky úplatnost plnění. Tento přístup vychází z představ, že většina jednání právních subjektů převážně směřuje k získání majetkového prospěchu. Naproti tomu s bezúplatnými jednáními se setkáváme pouze zřídka a jsou formulovány spíše jako výjimky.¹⁶⁵ Tento závěr dovozujeme i z interpretačního pravidla v § 1747.¹⁶⁶ K ospravedlnění této myšlenky docházíme tvrzením, že vyšší ochrana by měla být poskytována právě tomu, kdo vydá za věc určité protiplnění. V opačném případě, pokud lukrativní nabyvatel žádné hospodářské riziko nepostupuje, není žádný legitimní důvod, jenž by odůvodňoval zvláštní přístup k takovému nabyvateli.¹⁶⁷

V oblasti nabývání od neoprávněného dědice se vyskytuje problém, zda chránit pouze úplatné „*onerózní*“ či i neúplatné „*lukrativní*“ poměrně stálý.

Pro lepší pochopení si představme dvě situace, které mohou vznikat. V prvním případě nabyvatel věc získal lukrativním převodem od neoprávněného dědice. Později se zjistí, že oprávněným dědicem je někdo jiný. V případě, že umožníme oprávněnému dědici žalovat na vydání věci, dostaneme se do situace, ve které sice nabyvatel přijde o získaný majetek, na druhou stranu za něj žádnou protihodnotu nevydá. Naopak v případě, že v obdobné situaci

¹⁶⁴ TÉGL: Některé teoretické problémy..., s. 351.

¹⁶⁵ TÉGL, Petr. Úplatnost nabytí věcného práva jako podmínka fungování materiální publicity veřejných seznamů v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*, 2013, roč. 20, č. 1, s. 29.

¹⁶⁶ § 1747: „Je-li smlouva bezúplatná, má se za to, že se dlužník chtěl zavázat spíše méně než více.“

¹⁶⁷ TÉGL: Úplatnost nabytí věcného práva..., s. 30.

oprávněnému dědici žalovat na vydání věci neumožníme, dochází tak k újmě na jeho majetkové sféře, zatímco nabyvatel do své majetkové sféry pouze získal. Naskýtá se tak položit otázku, zda by nebylo vhodnější uplatnit nabývání od neoprávněného dědice pouze v případech úplatného nabývání.

Jedinou výjimkou v naší právní historii bylo znění CT/1766, který úplatnost převodu stanovil jako obecnou podmínku nabývání od nevlastníka. Domníváme se, že i v případě nabývání

od zdánlivého dědice byla tato podmínka vyžadována.

S opačným přístupem se setkáváme v § 824 ABGB, dle něhož třetí poctivý držitel neodpovídá nikomu za dědické kusy, jichž mezitím získal. Nerozlišuje mezi onerózním a lukrativním nabytím. Stejného názoru jsou i Rouček a Sedláček, kteří tvrdí, že *lhostejno jest, zda jde o nabytí úplatné či bezúplatné.*¹⁶⁸ Stejného názoru byl i Randa.¹⁶⁹ V duchu ABGB se nesly i následující právní úpravy. OZ/50 v § 557 stanovoval „kdo v dobré víře něčeho nabyl,“ OZ/64 tento koncept převzal do § 468: „Kdo v dobré víře něco nebyl.“¹⁷⁰ Problém nastává při aplikaci OZ. Jak již bylo řečeno, současná právní úprava rozlišuje v případech nabytí od neoprávněného, zda se jedná o věc, která je evidována ve VeřS nebo naopak v těchto seznamech evidována není. OZ v § 1109 úplatnost při nabývání od neoprávněného dědice výslovně nevyžaduje. Toto ustanovení se ale vztahuje pouze na věci, které nejsou evidovány ve VeřS. Pokud nabyvatel získal věc, která je evidována ve VeřS, rozlišujeme, zda došlo k úplatnému nebo bezúplatnému převodu práva. Nabyvateli od neoprávněného dědice v dobré víře, který získal věc zapsanou do VeřS bezúplatným převodem, pak není poskytována tak široká míra ochrany, jaká přísluší oneróznímu nabyvateli. S tímto řešením souhlasíme, ovšem domníváme se, že takto důrazné rozlišování na lukrativní a onerózní nabytí přináší problém v případě vypořádání bezdůvodného obohacení, který přiblížíme v následující kapitole.

Za účinnosti OZ/64 představovalo nabývání od nepravého dědice, jedinou výjimku ze zásady „*nemo plus iuris*“ v občanském zákoníku a po vzoru všech předchozích úprav se vztahovalo jak na úplatné, tak bezúplatné převody. Současný zákonodárce sice správně upravuje v OZ všechny typy nabývání od neoprávněného, avšak tím, že je v duchu formálně systematického výkladu zařadil do jednoho ustanovení, vznikají interpretační problémy, které si dle našeho názoru zákonodárce bohužel neuvědomil.

¹⁶⁸ ROUČEK, SEDLÁČEK: *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému (díl II.)* ..., s. 324.

¹⁶⁹ RANDA: *Právo vlastnické* ..., s. 191.

¹⁷⁰ Právní ochraně oprávněného dědice se věnoval i TUREK, Jirí. Právní ochrana oprávněného dědice podle občanského zákoníku. *Právník*, 1974, roč. 103., č. 10., s. 969–984.

V souvislosti s úplatným právním jednáním Tégl¹⁷¹ správně upozorňuje na problém, který může následně vzniknout. Tím jsou tzv. disimulovaná právní jednání, kdy je úmysl stran darovat věc zastřena kupní smlouvou s nápadně nízkou kupní cenou. Vzniká tím problém, zda i taková právní jednání označit za onerózní a pokud ano, kde vzniká hranice mezi nabytím lukrativním

a onerózním. „*Obecný závěr je takový, že o bezplatný převod se jedná tehdy, pokud neekvivalence obou plnění je natolik zásadní, že lze dovodit úmysl převodce převáděnou věc darovat (byť takový úmysl ve skutečnosti vůbec neexistoval, resp. existovat nemusel. Stupeň neekvivalence se potom musí posuzovat objektivně s ohledem na všechny okolnosti případu.*“¹⁷² Nerozhoduje tedy forma právního jednání, ale skutečný stupeň ekvivalence. Převáží tedy objektivní kritérium nad subjektivní vůlí stran. S tímto problémem si dle našeho názoru praxe dokáže poradit.

Pokud se tedy neoprávněný dědic dohodne s nabyvatelem, že mu prodá nemovitou věc, která byla předmětem dědictví, za cenu odpovídající 1/10 kupní ceny, budeme nuceni takové jednání posoudit pro potřeby § 984 jako jednání bezúplatné. A to i v případě, že skutečná vůle stran byla uzavřít kupní smlouvu. V takovém případě nebude nabyvatel podle tohoto ustanovení nijak chráněn a vlastníku bude umožněno věc vindikovat.

3.4 Důsledky nabytí od neoprávněného dědice

S úplatností nabývacího titulu velice úzce souvisí i téma důsledků v podobě náhrady bezdůvodného obohacení neoprávněného dědice. Při zkoumání těchto důsledků v rámci nabývání od neoprávněného dědice dochází ke kolizi dvou protichůdných zásad. Na jedné straně musíme zvážit vlastnické právo oprávněného dědice a na straně druhé dobrou víru nabyvatele v dobré víře, jenž věc nabyl od osoby, již bylo dědictví přiděleno orgánem veřejné moci. Jelikož je současná právní úprava v tomto ohledu nevyvážená, pokusíme se tento problém přiblížit na historické interpretaci.

Přiblížení problému započneme u CT/1766, který je v tomto ohledu zatím poměrně silně inspirován římským právem. Ustanovení [2, 21, § 10] 195. dávalo původnímu vlastníku možnost, zda půjde cestou vindikace od třetího držitele, který věc ještě nezískal z moci práva do vlastnictví, nebo bude požadovat po zdánlivém dědici bezdůvodné obohacení.

Oproti tomu ABGB již razil cestu širší ochrany nabyvatele v dobré víře a vindikační žalobu vůči poctivému nabyvateli nepřipouštěl. V otázce vypořádání oprávněného a zdánlivého dědice se vracíme k závěrům Roučka se Sedláčkem, kteří připouštěli analogické použití § 367 pro výklad § 824.¹⁷³ V souladu s tímto názorem se domníváme, že na základě poslední věty § 367 má

¹⁷¹ TÉGL: Některé teoretické problémy..., s. 351–352.

¹⁷² Tamtéž, s. 352.

¹⁷³ ROUČEK, SEDLÁČEK: *Komentář k československému občanskému zákoníku (díl II.)* ..., s. 324.

oprávněný dědic právo na náhradu škody vůči zdánlivému dědici podle obecných ustanovení na náhradu škody. Na základě § 1323 platí, „aby byla dána náhrada způsobené škody, musí být uvedeno vše do předešlého stavu nebo, není-li to možné, nabrážena odhadní cena.“¹⁷⁴ A protože uvedení do předešlého stavu není z logiky věci možné, je zdánlivý dědic povinen k náhradě škody, kterou oprávněnému dědici svým jednáním způsobil. K tomu, co je předmětem bezdůvodného obohacení se vyslovil i Nejvyšší soud Československé republiky: „dosavadní vlastník zboží může se bojiti jen na tom, kdo jest mu odpovědný, a nárok na vrácení tobo, co bylo plněno bez právního důvodu, musí ustoupiti.“¹⁷⁵ Vzhledem k tomu, že se § 824 dle předchozího výkladu vztahuje jak na nabytí movitých, tak nemovitých věcí,

a to převedených úplatně i bezúplatně, nevzniká žádný interpretační problém, který by bylo nutno v souvislosti s touto právní úpravou řešit.

Úprava dle OZ/50 navazovala na historickou tradici a podobně jako ABGB neupravovala speciální ustanovení upravující vztah pravého a nepravého dědice. I v tomto případě jsme si museli vypomoci obecnou úpravou bezdůvodného obohacení. Dle § 361 byl ten, kdo byl bezdůvodně obohacen, povinen vrátit předmět plnění s příslušenstvím, nebo není-li to dobře možné, nahradit jejich cenu. Setkáváme se tak s naprosto obdobným řešením, které přinášelo již ABGB.

Ani úprava v OZ/64 neznala speciální ustanovení, které by upravovalo vztah mezi pravým a nepravým dědicem. Na řadu tak ve smyslu § 485 odst. 1¹⁷⁶ přišla obecná úprava bezdůvodného obohacení upravená v § 458 dle níž náležela pravému dědici náhrada vůči dědici nepravému, jehož povinností je ztrátu kompenzovat. V praxi tak nedošlo zcizením věci k zániku majetkových práv oprávněného, ta se pouze transformovala z vindikačního nároku na nárok z bezdůvodného obohacení.¹⁷⁷ Nejvyšší soud ČR ve svém rozsudku stanovil, že výše peněžité náhrady se určí ve „vyšší ceny, za níž by danou věc bylo možné prodat v době, kdy je namísto vydání věci náhrada poskytována, (rozhoduje-li o vydání dědictví, resp. o poskytnutí peněžité náhrady soud, vychází ze stavu ke dni rozhodnutí o žalobě).“¹⁷⁸ Otázkou ovšem zůstávalo, zda v případě bezúplatných převodů na třetí osoby vzniká na straně nepravého dědice bezdůvodné obohacení. Vyslovil se k ní rovněž Nejvyšší soud ČR: „Pro závěr o výši peněžité náhrady není významné, zda neoprávněný dědic věc patřící do dědictví převedl na další

¹⁷⁴ ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír (edd.). *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl 5, (§§ 1090 až 1341)*. Praha: V. Linhart, 1937. 1011 s.

¹⁷⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 15.května 1931, sp. zn. Rv II 229/30.

¹⁷⁶ § 485 OZ/64 „(1) Zjistí-li se po projednání dědictví, že oprávněným dědicem je někdo jiný, je povinen ten, kdo dědictví nabyt, vydat oprávněnému dědici majetek, který z dědictví má, podle zásad o bezdůvodném obohacení tak, aby neměl majetkový prospěch na újmu pravého dědice.“

¹⁷⁷ MIKEŠ, Jiří, FIALA, Roman. In ŠVESTKA, Jiří (ed.). *Občanský zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 1486.

¹⁷⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. března 2007, sp. zn. 21 Cdo 2567/2005.

*osobu úplatně či bezúplatně, případně, co při úplatném převodu za věc získal, neboť uskutečnění takového převodu, jako důsledku projevu vůle neoprávněného dědice, nemůže vést k újmě na straně oprávněného dědice.*¹⁷⁹

Na základě tohoto názoru je tak lhostejno, zda věc byla zcizena úplatně nebo bezúplatně, protože v obou případech vznikala povinnost k uhrazení bezdůvodného obohacení.

Dále pak výše citovaný rozsudek přibližuje situaci, kdy cena, kterou nepravý dědic při úplatném převodu za věc patřící do dědictví získal, byla vyšší než cena, za níž by tuto věc bylo možné prodat v době, kdy je náhrada poskytována. V takovém případě je nutno rozlišovat, zda byl nepravý dědic v dobré nebo zlé víře v to, že je sám oprávněným dědicem. Pokud byl ve zlé víře, vznikala mu povinnost vydat tuto vyšší cenu.¹⁸⁰ Vedle této vyšší ceny zlá víra dle § 485 přináší

i další sankce na stranu neoprávněného dědice. Tomu vzniká jen právo na náhradu nutných nákladů a je povinen pravému dědici kromě dědictví vydat i jeho užitky.

Účinná právní úprava v OZ také pohřichu nezná speciální pravidlo upravující vztah mezi oprávněným a neoprávněným dědicem. I zde si budeme tedy muset nadále vypomoci obecnou úpravou bezdůvodného obohacení ve smyslu § 2991 a násl. OZ. V případě, že je neoprávněný dědic v dobré víře, rozlišujeme dle § 3001 dva případy. Pokud zcizil předmět bezdůvodného obohacení za úplatu, vydá oprávněnému dědici podle svého uvážení buď peněžitou náhradu nebo to, co utržil. V případě, že dojde k bezúplatnému převodu, typicky darování, není neoprávněný dědic vůči oprávněnému dědici povinen nic vydat. Vzniká tu ovšem problém, jak naložit s majetkovými právy oprávněného dědice, který je v případě bezúplatných převodů oproti předchozím úpravám silně znevýhodněn.

¹⁷⁹ Tamtéž.

¹⁸⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. března 2007, sp. zn. 21 Cdo 2567/2005.

4 Zhodnocení nabývání od neoprávněného dědice v OZ

Současná právní úprava nabývání od neoprávněného je velkou měrou ovlivněna předchozí právní úpravou v čele s rakouským ABGB. Je ovšem velice důležité mít na paměti, že současná úprava vykazuje značné odlišnosti oproti úpravě v ABGB. Zatímco ABGB vycházel z široké ochrany vlastníka v čele s § 442, který zakotvoval obecnou zásadu „*nemo plus iuris ad alium transferre potest, quam ipse habet*“ a nabytí od nevlastníka bylo bráno pouze jako výjimka. Současná právní úprava v OZ za jednu z hlavních zásad považuje právě ochranu nabyvatele v dobré víře.¹⁸¹ Odpověď na otázku, zda je dostatečně vyvážená, přináší následující řádky.

Prvním interpretačním problémem, který v účinné právní úpravě spatřujeme, je nevyváženost úplatnosti nabývacího titulu v návaznosti na vlastnosti věci, která je převáděna. Zjednodušeně řečeno, pokud neoprávněný dědic převede na třetí osobu věc evidovanou ve VeřS podle § 984, nedochází k nabytí vlastnického práva od neoprávněného a poctivý držitel může být kdykoliv do uplynutí 3leté lhůty pro podání žaloby na vydání dědictví žalován na vydání věci dle § 1040.¹⁸² Pokud ovšem neoprávněný dědic na třetí osobu převede věc neevidovanou ve VeřS, podle §1109 se tato osoba stane vlastníkem věci. Vzniká tak otázka, zda je takto zvolený princip v souladu s čl. 11 LZPS, dle něž má vlastnické právo všech vlastníků stejný zákonný obsah a ochranu.

Domníváme se, že v tomto případě zvolená konstrukce zákona není zcela správná. Když se zaměříme na případy nabytí od neoprávněného uvedené v § 1109 a budeme zkoumat jejich úplatnost, zjistíme, že kromě nabývání od neoprávněného dědice všechny vykazují znaky

¹⁸¹ DOBROVOLNÁ: Nabytí vlastnického práva od neoprávněného..., s. 354.

¹⁸² SPÁČIL: *Ochrana vlastnictví a držby*..., s. 97.

úplatnosti. A to jak implicitně (písm. a), b), e), f)), tak explicitně (písm. d)).¹⁸³ Pouze v případě nabývání od neoprávněného dědice se zákonodárce pravděpodobně vydal cestou historické úpravy. Ta se ovšem vždy vztahovala jak na věci movité i nemovité. Domníváme se, že se zákonodárce měl po vzoru historických úprav vydat cestou speciálního ustanovení, které by navazovalo

na kontinuální právní úpravu (§ 824 ABGB, § 557 OZ/50, § 486 OZ/64).

Další interpretační problém spatřujeme v nemožnosti domáhat se bezdůvodného obohacení na neoprávněném dědici v případě, kdy věc na třetího poctivého nabyvatele převedl bezúplatným převodem. Dochází k němu pouze v případě převodu věcí evidovaných ve VeřS, jelikož v případě dle § 984 je vyžadována úplatnost. Domníváme se, že tento problém vznikl především ze snahy zákonodárce upravit všechny speciální případy nabývání od neoprávněného do jednoho kodexu, a nejlépe do jednoho souhrnného ustanovení, které představuje právě § 1109. Patrně šlo o snahu vymezit se proti předchozí neuspokojivé právní úpravě.¹⁸⁴ Dle našeho názoru zákonodárce sice případy nabývání od neoprávněného zařadil z formálně systematického hlediska na jedno místo, nedomyslel ovšem všechny důsledky, které takto zvolený koncept přinese. A právě institut nabývání od neoprávněného dědice tak doznal drobných, ovšem v praxi velice významných změn.

Představme si modelový případ. Osobě A je potvrzeno nabytí dědictví, jehož předmětem je věc neevidována ve VeřS. Ještě, než je zjištěno lepší dědické právo osoby B, osoba A převede vlastnické právo k této věci na osobu C, která je ke všem okolnostem v dobré víře. Osoba C již věc vindikovat na základě § 1109 nemůže. Vzniká tak otázka, jak zhojit zasažení majetkové sféry osoby B, která byla jednáním osoby A poškozena. V tuto chvíli na řadu přichází plnění z bezdůvodného obohacení mezi osobami A a B. Všechny předchozí právní úpravy v tomto ohledu nepřinášely problém, jelikož dle nich byla osoba A povinna osobě B vydat bezdůvodné obohacení. Odlišné řešení ovšem přináší OZ, který rozlišuje případy, kdy osoba A převedla na osobu C věc úplatně nebo bezúplatně. Jak již v přechodících kapitolách bylo nastíněno, dle § 3001 v případě úplatného převodu problém nevzniká, protože je osoba A povinna plnit vůči osobě B. Pokud ovšem osoba A zcizila věc bezúplatně, nemá vůči ní osoba B právo na náhradu.

V souvislosti s tímto příkladem se ptáme: Proč zákonodárce přistoupil k tak nepřiměřeně přísnému zvýhodnění nabyvatele v dobré víře na úkor oprávněného dědice a jeho Listinou zaručeného práva dle čl. 11 LZPS.

De lege ferenda jsou dle našeho názoru možné dvě varianty řešení, kterými by byl tento nedostatek právní úpravy zhojen. První z nich spočívá v omezení nabývání od neoprávněného

¹⁸³ TÉGL: Úplatnost nabytí věcného práva..., s. 30.

¹⁸⁴ ELIÁŠ: *Mobilia non habent sequelam*..., s. 65.

dědice i v případě dle § 1109 vztahujícího se na věci neevidované ve VeřS pouze na úplatná právní jednání. Tento přístup ovšem nekoresponduje s historickou právní úpravou, která ve všech dosavadních právních úpravách zastávala názor, že od neoprávněného lze nabýt jak movité,

tak nemovité věci. Na řadu tak dle našeho názoru přichází radikálnější řešení, které dle našeho názoru může napravit nevyváženost právní úpravy. Tím je formulace speciálního ustanovení, které by upravovalo vztahy mezi oprávněným a neoprávněným dědicem. Dle našeho názoru by se takové pravidlo mělo vztahovat jak na úplatné, tak bezúplatné způsoby nabytí od neoprávněného dědice. Bylo by vhodné toto ustanovení upravit v rámci 1. dílu, hlavy VI., části IV. v rámci úpravy bezdůvodného obohacení. Znění bychom po vzoru judikatury Nejvyššího soudu ČR¹⁸⁵ navrhovali následující: „Zcizil-li poctivý neoprávněný dědic část dědictví, které mu bylo potvrzeno, a posléze vyjde najevo, že oprávněným dědicem je někdo jiný, je neoprávněný dědic povinen vydat buď peněžitou náhradu, anebo co utržil.“ Domníváme se, že tímto způsobem by byla vyřešena nepřiměřená nerovnováha mezi nabyvatelem v dobré víře a oprávněným dědicem, coby právoplatným vlastníkem.

¹⁸⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. března 2007, sp. zn. 21 Cdo 2567/2005.

Závěr

Cílem této diplomové práce bylo podat ucelený pohled na historický vývoj institutu nabývání od neoprávněného dědice a zaměřit se na problémy vznikající s výkladem současné právní úpravy. Práce se člení do čtyř základních kapitol, z nichž první přibližuje institut vlastnického práva a jeho stěžejní problematiku. Druhá kapitola pojednává o vývoji institutu nabývání

od neoprávněného se zaměřením na nabývání od neoprávněného dědice v úpravách platných na území dnešní ČR. V třetí kapitole jsme přiblížili vybrané problematické otázky s tím, že čtvrtá kapitola se věnuje jejich zhodnocení v současné právní úpravě.

Účelu práce je dosaženo zodpovězením v úvodu formulovaných výzkumných otázek. Odpověď na první z nich je jednoduchá. Nabývání od neoprávněného dědice chápeme jako speciální pravidlo k obecnému nabývání od nevlastníka, které prošlo v rámci historických právních úprav složitým vývojem od římského práva až po současnost. Římské právo jako takové tento institut neznalo, jelikož bylo velmi striktně svázáno zásadou „*nemo plus iuris*.“ Suplování potřeb ochrany obchodu a oběhu zboží bylo zajišťováno především institutem vydržení ve zkrácených lhůtách. Počátky vývoje institutu nabývání od neoprávněného datujeme do 15. století, kdy se začal postupně prosazovat ve starém germánském právu.

Přímo s problematikou nabývání od neoprávněného dědice se setkáváme již v CT/1766, který obdobně jako následující Hortenova a Martiniho osnova obsahoval shodně s ABGB zvláštní ustanovení v rámci dědického práva zabývající se přímo otázkou nabývání od neoprávněného dědice. Odborná literatura k těmto úpravám pracovala s pojmem „zdánlivý dědic.“ Následné prvorepublikové návrhy a úpravy v OZ/50 a OZ/64 přinesly změnu terminologie na „nepravého dědice,“ ale smysl a účel ustanovení se dále držel zásad stanovených

v ABGB. OZ pracuje s termínem „neoprávněný dědic.“ Domníváme se, že i v tomto případě jde především

o kosmetickou úpravu, která nebude mít na chápání pojmu zásadní vliv. Na základě tohoto poznatku máme za to, že současná doktrína se může přiměřeně¹⁸⁶ opřít o judikaturu, která se vázala k předchozím právním úpravám, a to především k OZ/64.

Při zkoumání druhé výzkumné otázky jsme došli ke dvěma výkladovým problémům, které vznikají v souvislosti se současnou právní úpravou. Ta se nám v tomto ohledu jeví nesystematická a nekoresponduje s historickými zdroji. První spornou otázku spatřujeme v tom, že se současná právní úprava od těch předchozích liší v tom, že v případě věcí evidovaných ve VeřS vyžaduje pro nabytí od neoprávněného dědice úplatnost, s čímž jsme se v žádné předchozí úpravě nesetkali.

Další, z našeho pohledu mnohem závažnější nesystematičnost úpravy, je spatřována v nemožnosti oprávněného dědice požadovat bezdůvodné obohacení po neoprávněném dědici v případě, že ten převede věc na třetí osobu bezúplatně. Za současného znění úpravy bezdůvodného obohacení je v takovémto případě oprávněný dědic značně znevýhodněn a z tohoto důvodu tato práce přináší návrh možného řešení. Došli jsme k závěru, že zákonodárce může zvážit dva přístupy, které navrhuje. První nabízí omezit nabytí od neoprávněného dědice dle § 1109 OZ pouze na úplatné převody. Tento postoj ovšem není historicky korektní. Za vhodnější pokládáme novelizaci úpravy bezdůvodného obohacení o nové speciální ustanovení navazující primárně na § 1109 písm. d). Dle našeho názoru by se takové pravidlo mělo vztahovat oproti § 3001 jak na úplatné, tak bezúplatné způsoby nabytí od neoprávněného dědice. Právě takovým způsobem by byla spravedlivěji vyvážena nerovnováha mezi nabyvatelem v dobré víře a oprávněným dědicem.

I přes tyto problémy, se kterými se po zavedení OZ v souvislosti s nabyváním od neoprávněného dědice potýkáme, se domníváme, že praxe společně se zákonodárcem najde odpovídající cestu skrze námi nastíněná řešení, která považujeme za hlavní přínos této práce.

¹⁸⁶ Přiměřeně uvádíme z toho důvodu, že OZ zakotvuje v obecných ustanoveních domněnku dobré víry a tím v tomto ohledu došlo k prolomení judikatury Nejvyššího soudu ČR v oblasti důkazního břemeno k prokázání dobré víry.

Shrnutí (Abstract)

Tématem diplomové práce je nabývání od neoprávněného dědice v historických souvislostech a je členěna do čtyř základních kapitol.

V první části se setkáváme s problematikou vlastnického práva a je zaměřena na základní teoretické problémy spojené s tímto institutem. Následující kapitola přibližuje historický vývoj nabývání od nevlastníka se zaměřením na nabývání od neoprávněného dědice. Výklad je započat v římském právu, které bylo založeno na zásadě „*nemo plus iuris*.“ Další část práce se věnuje středověkému právu. V 15. století se poprvé setkáváme s nabýváním od nevlastníka. Přes CT/1766 se dostáváme k ABGB, které patří k nejzdařilejším právním úpravám na našem území. Na něj posléze navazují i OZ/50 a OZ/64 a přinášejí kontinuální právní úpravu. Stěžejní důraz je kladen na současný OZ.

Třetí část je věnována zkoumání problematických aspektů nabývání od neoprávněného dědice. Zabýváme se v ní dobrou vírou, předmětem nabytí od neoprávněného dědice a úplatností. V následující kapitole jsou tyto otázky zhodnoceny z pohledu současné právní úpravy a práce je zakončena nastíněním vhodného legislativního řešení.

The topic of the thesis is an acquisition from an unlawful heir in a historical context. This thesis is divided into four basic chapters.

The first part deals with the issue of property rights and it is focused on the basic theoretical problems associated with this institute. The following chapter describes the historical development of the acquisition from a non-owner focusing on acquisition from an unlawful heir. The interpretation is initiated in Roman law, which was based on the principle of "*nemo plus iuris*." Next part is devoted to medieval law. In the 15th century we meet for the first time with acquisition from a non-owner. Through CT/1766 we get to ABGB, which belongs to the best legal regulations in our country. The OZ/50 and OZ/64 followed ABGB and brought continuous regulation. The main focus is put on the current OZ.

The third part is devoted to exploring problematic aspects of acquisition from an unlawful heir. Thesis deals with good faith, the object of acquisition from an unlawful heir and corruptibility. In the following part these questions are valorized from the perspective of the current legislation. The thesis is finished by approximation of suitable solution in future.

Klíčová slova (Key words)

Nabývání od neoprávněného dědice, nabývání od nevlastníka, dobrá víra, vlastnické právo, dědic, úplatnost, acquisition from an unlawful heir, acquisition from a non-owner, good faith, property right, heir, corruptibility, *nemo plus iuris*, reivindication.

Zdroje

Právní předpisy

- Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.
- Ústavní zákon č. 150/1948 Sb., Ústava Československé republiky.
- Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.

Monografie a komentáře

- ČEŠKA, Zdeněk a kol. *Občanský zákoník: komentář. II. svazek*. Praha: Panorama, 1987. 819 s.
- DAJCZAK, Wojciech, GIARO, Tomasz, LONGCHAMPS DE BÉRIER, Franciszek. *Právo římské: základy soukromého práva*. Přeložil Petr DOSTALÍK. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, 2013. 423 s.
- ELIÁŠ, Karel. *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. Praha: Linde, 2008. 1391 s.
- *Iustiniani institutiones: Justiniánské instituce*. Přeložil Peter BLAHO a Michal SKŘEJPEK. Praha: Karolinum, 2010. 411 s.

- HOLUB, Milan a kol. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Linde Praha – Právnické a ekonomické nakladatelství a knihkupectví Bohumily Hořínkové a Jana Tuláčka, 2002. 734 s.
- HORÁK, Ondřej a kol. *Absolutní majetková práva z historicko-srovnávací perspektivy: vybrané otázky*. Praha: Leges, 2017. 160 s.
- KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. Praha: C.H. Beck, 1995. 386 s.
- KNAPP, Viktor, LUBY, Štefan a kol. *Československé občanské právo, svazek I*. Praha: Orbis, 1974. 587 s.
- KNAPP, Viktor, LUBY, Štefan a kol. *Československé občanské právo, svazek II*. Praha: Orbis, 1974. 651 s.
- KNAPP, Viktor, PLANK, Karol a kol. *Učebnice československého občanského práva. Svazek II*. Praha: Orbis, 1965. 571 s.
- KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské. Díl 2. Práva věcná*. 2. vydání. Praha: VŠEH RD, 1934. 388 s.
- KUKLÍK, Jan a kol. *Vývoj československého práva 1945-1989*. Praha: Linde Praha, 2009. 727 s.
- MELZER, Filip, Petr TĚGL a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek I, § 1-117*. Praha: Leges, 2013. 649 s.
- PARMA, Miloš. *Občanský zákoník*. 2. oprav. a dopl. vyd. Praha: Orbis, 1951. 324 s.
- RANDA, Antonín. *I. Držba dle rakouského práva v pořádku systematickém: II. Právo vlastnické dle rakouského práva v pořádku systematickém*. Editor Jiří SPÁČIL. Praha: ASPI, 2008. 581 s.
- ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír (edd.). *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl 2, (§§ 285 až 530)*. Praha: V. Linhart, 1935. 970 s.
- ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír (edd.). *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl 3, (§§ 531 až 858)*. Praha: V. Linhart, 1936. 680 s.
- ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír (edd.). *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl 5, (§§ 1090 až 1341)*. Praha: V. Linhart, 1937. 1011 s.
- SEDLÁČEK, Jaromír. *Vlastnické právo: komentář k §§ 353-446 všeob. obč. zák. se zřetelem ku právu na Slovensku a Podkarpatské Rusi platnému*. Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství, 1935. 426 s.

- SCHELLE, Karel, TAUCHEN, Jaromír. *Občanské zákoníky: kompletní sbírka občanských zákoníků, důvodových zpráv a dobových komentářů*. Ostrava: Key Publishing, 2012. 1019 s.
- SPÁČIL, Jiří. *Ochrana vlastnictví a držby v občanském zákoníku*. Praha: C. H. Beck, 2005. 272 s.
- SPÁČIL, Jiří a kol. *Občanský zákoník III: věcná práva (§ 976–1474): komentář*. Praha: C.H. Beck, 2013. 1260 s.
- SPÁČIL, Jiří a kol. *Věcná práva: Věcná práva, katastr nemovitostí a správa cizího majetku*. Praha: C. H. Beck, 2018. 306 s.
- STIEBER, Miloslav. *Věcné právo: návrh subkomitétu pro revisi občanského zákoníka pro Československou republiku*. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1923. 119 s.
- SVOBODA, Emil. *Dědické právo: návrh subkomitétu pro revisi občanského zákoníka pro Československou republiku*. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1924. 84. s.
- ŠIMÁČKOVÁ, Kateřina, Komentář k čl. 11. In. WAGNEROVÁ, Eliška, ŠIMÍČEK, Vojtěch, LANGÁŠEK, Tomáš, POSPÍŠIL, Ivo a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. 906 s.
- ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009. s. 1375–2471.
- ŠVESTKA, Jiří (ed.). *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. 1298 s.
- ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan a kol. *Občanské právo hmotné*. 5., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009. 459 s.
- TILSCH, Emanuel. *Občanské právo: část všeobecná*. Editor Jiří SPÁČIL. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. 205 s.
- VOJÁČEK, Ladislav, SCHELLE, Karel, TAUCHEN, Jaromír. *Vývoj soukromého práva na území českých zemí*. Brno: Masarykova univerzita, 2012. 615 s.

Články v časopisech a sbornících

- BORSÍK, Daniel. Nadobudnutie vlastníctva od neoprávneného jako prejav ochrany dobrej viery v komparatívnom súkromnom práve. *Právni rozhledy*, 2013, roč. 20, č. 7. s. 239–247.
- DOBROVOLNÁ, Eva. Nabytí vlastnického práva od neoprávneného ve srovnání s rakouským právem. *Právni rozhledy*, 2013, roč. 20, č. 10, s. 348–354.
- ELIÁŠ, Karel. Mobilia non habent sequelam (O nabytí vlastnického práva od neoprávneného). *Obchodněprávní revue*, 2009, roč. 1., č. 3, s. 61–67.

- HORÁK, Ondřej. Historické zdroje úpravy nabytí vlastnického práva od nevlastníka. Kapitola z dějin právního myšlení. In BUBELOVÁ, Kamila (ed.). *150 let Všeobecného obchodního zákoníku*. Olomouc: Univerzita Palackého, s. 23–30.
- HORÁK, Ondřej. K. A. Martini a první moderní úprava dědického práva. Ke 220. výročí (západo)haličského občanského zákoníku. *Ad Notam*, 2017, roč. 23, č. 6, s. 8–11.
- KANDA, Antonín. K problematice nového čs. občanského práva. *Právník*, 1991, roč. 130, č. 6, s. 518–529.
- KOTÁSEK, Josef. K nabytí od nevlastníka. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2005, roč. 9, č. 2, s. 132–136.
- MALÁROVÁ, Lenka. Zásada „bonae fidei“ a institut nabytí věci od nevlastníka v Příručce práva městského Jana z Gelnhausenu. In ŽATECKÁ, Eva; KOVÁČOVÁ, Lucia a kol. *COFOLA 2011: the Conference Proceedings*. Brno: Masaryk University, 2011, s. 130–139.
- NĚMCOVÁ, Jitka. Ochrana oprávněného dědice. *Ad Notam*. 2003, roč. 4., č. 4., s. 79–84.
- SKŘEJPEK, Michal. Maxima. Nemo plus iuris ad alium transferre potest, quam ipse haberet. *Soudce*, 2008, roč. 10, č. 11, s. 39–40.
- SPÁČIL, Jiří. Poctivá držba v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*, 2013, roč. 20, č. 2, s. 63–70.
- TÉGL, Petr. Další úvahy o dobré víře v subjektivním smyslu. *Ad Notam*, 2007, roč. 13, č. 6, s. 183–189.
- TÉGL, Petr. Některé teoretické problémy nabývání od neoprávněného. *Právní rozhledy*, 2009, roč. 17, č. 10, s. 343–352.
- TÉGL, Petr. Ochrana poctivého nabyvatele při nabývání vlastnického práva od nevlastníka k movitým věcem nezapsaných ve veřejných seznamech. *Ad Notam*, 2007, roč. 13, č. 2, s. 43–49.
- TÉGL, Petr. Úplatnost nabytí věcného práva jako podmínka fungování materiální publicity veřejných seznamů v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*, 2013, roč. 20, č. 1, s. 28–34.
- TUREK, Jiří. Právní ochrana oprávněného dědice podle občanského zákoníku. *Právník*, 1974, roč. 103., č. 10., s. 969–984.
- VANĚK, Jakub. Nabytí vlastnického práva od neoprávněného podle nového občanského zákoníku. *Právní rozhledy*, 2014, roč. 21, č. 2, s. 44–48.

Judikatura

- Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 15.května 1931, sp. zn. Rv II 229/30.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. února 1999, sp. zn. 21 Cdo 1465/98.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 8. října 2001, sp. zn. 22 Cdo 1206/2001.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. března 2007, sp. zn. 21 Cdo 2567/2005.
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 16. října 2007, sp. zn. Pl. ÚS 78/06.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. ledna 2008, sp. zn. 31 Cdo 3177/2005.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. ledna 2011, sp. zn. 22 Cdo 877/2009.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. ledna 2010, sp. zn. 29 Cdo 852/2009.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. března 2011, sp. zn. 28 Cdo 2264/2009.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. března 2011, sp. zn. 29 Cdo 3896/2009.

Internetové zdroje

- *Codex Theresianus 1766* [online]. [cit. 12. března 2019]. Dostupné na <<http://www.koeblergerhard.de/Fontes/CodexTheresianus.htm>>.
- *Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů*, s 260. [online]. obcanskyzakonik.justice.cz [cit. 10. března 2019] dostupné na <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>.
- *Důvodová zpráva k návrhu OZ z roku 2005* [online]. [cit. 25. února 2019]. Dostupné na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/OZ_verze_2005.pdf>.
- *Důvodová zpráva k návrhu OZ z roku 2009* [online]. [cit. 26. února 2019]. Dostupné na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova_zprava__duben_2009_.pdf>.
- *Hortenova osnova* [online]. [cit. 19. června 2019]. Dostupné na <<http://www.koeblergerhard.de/Fontes/Entwurf-Horten-gesamt-ohneEinleitung.htm>>.
- LÁDR, Ivan. *Nabytí od nevlastníka v historických souvislostech* [online]. 26. března 2013 [cit. 12. března 2019]. Dostupné na <<https://library.upol.cz/arl-upol/cs/csg/?repo=upolrepo&key=96966612244>>.
- *Martinibo osnova* [online]. [cit. 12. března 2019]. Dostupné na <<http://www.koeblergerhard.de/Fontes/EntwurfMartini.htm>>.
- *Návrh OZ z roku 2005*. [online]. [cit. 25. února 2019]. Dostupné na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/OZ_verze_2005.pdf>.
- *Návrh OZ z roku 2007* [online]. [cit. 25. února 2019]. Dostupné na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/OZ_s_DZ_verze_2007.06.03.pdf>.

-
- *Návrh OZ z roku 2009* [online]. [cit. 25. února 2019]. Dostupné na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Navrh_obcanskeho_zakoniku__duben_2009_.pdf>.
- *Návrh OZ z roku 2011* [online]. [cit. 25. února 2019]. Dostupné na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/OZ_Navrh_zakona_s_obsahem_11042011.pdf>.
- NOVÁK, Ondřej. *Nabytí vlastnictví od neoprávněného* [online]. [cit. 12. března 2019]. Dostupné na <<http://www.prf.cuni.cz/ondrej-novak-1404045946.html>>.
- *Věcný záměr* [online]. [cit. 27. listopadu 2018]. Dostupné na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/vecny_zamer_OZ_2000.pdf>.
- VOSTŘELOVÁ, Simona. *Posuzování dobré víry ve vztahu k nabytí nemovité věci od nevlastníka* [online]. epravo.cz, 23. listopadu 2016. [cit. 25. února 2019]. Dostupné na <<https://www.epravo.cz/top/clanky/posuzovani-dobre-viry-ve-vztahu-k-nabyti-nemovite-veci-od-nevlastnika-103992.html?mail>>.